

ਜਗਤ-ਫੇਰੀ ਦਾ ਸੰਖੇਪ

ਜਨਮ- ਵੈਸਾਖ ਵਦੀ ੧, (੫ ਵੈਸਾਖ) ਸੰਮਤ ੧੫੬੧
ਮੁਤਾਬਕ ੩੧ ਮਾਰਚ ਸੰਨ ੧੫੦੪ ਈਸਵੀ ।

ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ-ਮੱਤੇ ਦੀ ਸਰਾਂ, ਤਹਿਸੀਲ ਮੁਕਤਸਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ।

ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ- ਪਿਤਾ : ਬਾਬਾ ਫੇਰੂ ਮੱਲ ਜੀ, ਮਾਤਾ : ਮਾਤਾ ਦਇਆ ਕੌਰ (ਸਭਰਾਈ) ਜੀ ।

ਵਿਆਹ- ਸ੍ਰੀ ਦੇਵੀ ਚੰਦ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਸ੍ਰੀ ਖੀਵੀ ਜੀ ਨਾਲ,
ਪਿੰਡ ਸੰਘਰ (ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨੇੜੇ) ਤਹਿਸੀਲ
ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ । (ਸੰਮਤ ੧੫੭੬)

ਸੰਤਾਨ- ਦੋ ਸਪੁੱਤਰ ਸ੍ਰੀ ਦਾਸੂ ਜੀ (ਸੰਮਤ ੧੫੮੧) ਤੇ ਸ੍ਰੀ
ਦਾਤੂ ਜੀ (ਸੰਮਤ ੧੫੮੪) । ਦੋ ਸਪੁੱਤਰੀਆਂ ਬੀਬੀ
ਅਮਰੋ ਤੇ ਬੀਬੀ ਅਣੋਖੀ ਜੀ ।

ਗੁਰ-ਮਿਲਾਪ- ਸੰਮਤ ੧੫੮੬ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਿੱਚ ।

ਗੁਰਿਆਈ } ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ , ਹਾੜ ਵਦੀ ੧੩ (੧੭ ਹਾੜ)
ਮਿਲੀ } ਸੰਮਤ ੧੫੯੬, ਮੁਤਾਬਕ ੧੪ ਜੂਨ ਸੰਨ ੧੫੩੬ ।

ਗੁਰਿਆਈ ਦਾ ਸਮਾਂ } ਅੱਸੂ ਵਦੀ ੧੦ (੭ ਅੱਸੂ) ਸੰਮਤ ੧੫੯੬ ।
ਅਰੰਭ ਹੋਇਆ }

ਗੁਰਤਾ ਦਾ ਕੰਮ } ਫੱਗਣ ਵਦੀ ੫ ਸੰਮਤ ੧੫੯੬ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ।
ਸੰਭਾਲਿਆ }

ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਏ-ਸ੍ਰੀ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਚੇਤ
ਸੁਦੀ ੪ (੩ ਵੈਸਾਖ) ਸੰਮਤ ੧੬੦੬, ਮੁਤਾਬਕ
੨੬ ਮਾਰਚ ਸੰਨ ੧੫੫੨ ।

ਕਾਂਡ ੧

ਗੁਰੂ-ਮਿਲਾਪ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ

ਜਨਮ ਦਿਨ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ,
ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਰੱਖਿਆ, ਨਾਂ ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਸੀ । ਆਪ ਦੇ ਜਨਮ
ਦਿਨ ਬਾਰੇ ਚੋਖਾ ਮੱਤ-ਭੇਦ ਹੈ । ਇਕ ਦੋਹ ਗੁਰ-ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ
ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਸਹਿਮਤ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ
ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ੧੫੬੧ ਬਿਕ੍ਰਮੀ (ਸੰਨ ੧੫੦੪ ਈਸਵੀ) ਵਿੱਚ
ਹੋਇਆ । ਤਰੀਕ ਤੇ ਥਿਤ ਬਾਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮੱਤ-ਭੇਦ ਹੈ ।
ਕੁਝ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ੧੧ ਵੈਸਾਖ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ।
ਇਹ ਲੋਕ ਨਾ ਤਾਂ ਹੀ ਥਿੱਤ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ
ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਤਰੀਕ । ਕੁਝ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵੈਸਾਖ
ਸੁਦੀ ੧ ਨੂੰ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ । ਇਹ ਲੋਕ ਦੇਸੀ ਜਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ
ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਤਰੀਕ ਨਹੀਂ ਦਸਦੇ । ਉਂਜ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਤੇ
ਸੰਗਤਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਅਵਤਾਰ-ਗੁਰਪੁਰਬ ਵੈਸਾਖ ਸੁਦੀ ੧
ਨੂੰ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਜੋਕੀ ਖੋਜ ਵਾਲੇ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ
ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਵੈਸਾਖ ਵਦੀ ੧ (੫ ਵੈਸਾਖ),
ਮੁਤਾਬਕ ੩੧ ਮਾਰਚ ਸੰਨ ੧੫੦੪ ਨੂੰ ਹੋਇਆ । ਇਹ ਅਖੀਰੀ
ਗੱਲ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਮੰਨਣ-ਯੋਗ ਹੈ । ਇਥੇ ਇਹ ਹੀ ਠੀਕ
ਸਮਝੀ ਗਈ ਹੈ ।

ਜਨਮ-ਨਗਰੀ ਤੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ- ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ
ਜੀ ਦੀ ਜਨਮ-ਨਗਰੀ 'ਮੱਤੇ ਦੀ ਸਰਾਂ' ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਪਿੰਡ ਸੀ,
ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਤੋਂ ਪੰਜ ਛੇ ਕੋਹ ਉਤਰ-
ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਸੀ । ਬਾਬਰ ਦੇ ਹਮਲਿਆਂ ਸਮੇਂ ਮੱਚੇ ਰਾਜ-ਰੌਲੇ
ਵਿੱਚ ਇਹ ਨਗਰੀ ਲੁੱਟ-ਮਾਰ ਤੇ ਕੱਟ-ਵੱਢ ਕਰ ਕੇ ਥੇਹ ਕਰ
ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਮਗਰੋਂ ਇਸ ਥੇਹ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਇਕ ਨਾਂਗੇ ਉਦਾਸੀ

ਸਾਧੂ ਨੇ ਪਿੰਡ ਫੇਰ ਵਸਾਇਆ। ਇਸ ਦਾ ਨਾਂ 'ਨਾਂਗੇ ਦੀ ਸਰਾਂ' ਪਿਆ। ਇਹ ਪਿੰਡ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪਾਸ 'ਮੱਤੇ ਦੀ ਸਰਾਂ' ਦੇ ਥੇਹ ਉਪਰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ ਤੇ ਨਿਵਾਸ ਵਾਲੇ ਥਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ।

ਆਪ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਬਾਬਾ ਫੇਰੂ ਮੱਲ ਸੀ। ਆਪ ਦੀ ਮਾਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਮਾਤਾ ਦਇਆ ਕੌਰ ਜੀ ਸੀ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੂਜਾ ਨਾਂ ਮਾਤਾ ਸਭਰਾਈ ਜੀ ਸੀ)। ਬਾਬਾ ਫੇਰੂ ਮੱਲ ਜੀ ਚੰਗੇ ਧਨਾਢ ਤੇ ਉਘੇ ਪੁਰਸ਼ ਸਨ। ਉਹ ਦੁਕਾਨਦਾਰੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਥੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਚੌਧਰੀ ਤਖ਼ਤ ਮੱਲ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੁਣਸ਼ੀ ਨੀਯਤ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਾਕਮ ਨੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਲੇਖੇ-ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਖਜ਼ਾਨਚੀ ਮਿਥਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਫੇਰੂ ਮੱਲ ਜੀ ਸੁਭਾਅ ਤੇ ਵਤੀਰੇ ਦੇ ਨਿੱਘੇ, ਮਿੱਠੇ ਤੇ ਮਿਲਾਪੜੇ ਅਤੇ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਮੁੱਚੇ ਤੇ ਖਰੇ ਸਨ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਵਿਹਾਰ-ਕਾਰ ਚੰਗਾ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਚੌਧਰੀ ਤੇ ਹਾਕਮ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਵੀ ਉਹ ਪੂਰੀ-ਪੂਰੀ ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਨਿਬਾਹੁੰਦੇ ਸਨ।

ਬਾਬਾ ਫੇਰੂ ਮੱਲ ਦੀ ਭੈਣ, ਸ੍ਰੀ ਸਭਰਾਈ ਜੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਦੂਜਾ ਨਾਂ ਸ੍ਰੀ ਫਿਰਾਈ ਜੀ ਸੀ ਖਡੂਰ ਪਿੰਡ (ਤਹਿਸੀਲ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਵਿੱਚ ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਖਡੂਰ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਇਕ ਪਿੰਡ ਸੰਘਰ ਨਾਂ ਦਾ ਸੀ*। ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਸੰਮਤ ੧੫੭੬ ਵਿੱਚ ਸੰਘਰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਸ੍ਰੀ ਦੇਵੀ ਚੰਦ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਸ੍ਰੀ ਖੀਵੀ ਜੀ ਨਾਲ ਹੋਇਆ।

ਸੰਘਰ ਵਾਸਾ— ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਮਗਰੋਂ ਛੇਤੀ ਹੀ ਪਿੰਡ ਦਾ ਚੌਧਰੀ ਬਾਬਾ ਫੇਰੂ ਮੱਲ ਨਾਲ ਖਾਹ-ਮਖਾਹ ਵਿਗੜ ਬੈਠਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਾਕਮ ਦਾ ਵਤੀਰਾ ਵੀ ਚੰਗਾ ਨਾ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਭੈੜੇ

*ਇਹ ਪਿੰਡ ਮਗਰੋਂ ਉੱਜੜ ਕੇ ਥੇਹ ਬਣ ਗਿਆ।

ਸਲੂਕ ਤੇ ਸਖ਼ਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬਾਬਾ ਫੇਰੂ ਮੱਲ ਨੇ ਮੱਤੇ ਦੀ ਸਰਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰਥੇ ਜਾ ਵੱਸਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਸਤਲੁਜ ਬਿਆਸ ਦੇ ਸੰਗਮ ਪਾਸਲੇ ਪਿੰਡ ਹਰੀਕੇ ਜਾ ਵੱਸੇ। ਛੇਤੀ ਮਗਰੋਂ ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਦੇ ਸਹੁਰਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰ ਕੇ ਸੰਘਰ ਪਿੰਡ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਉਥੇ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਤੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਚੰਗਾ ਤੁਰ ਪਿਆ।

ਬਾਬਾ ਫੇਰੂ ਮੱਲ ਜੀ ਦੇਵੀ ਦੇ ਭਗਤ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਰੁਚੀਆਂ ਵਾਲੇ ਵੈਸ਼ਨੋ ਸਨ। ਉਹ ਹਰ ਸਾਲ ਦੇਵੀ-ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਸੰਗ ਲੈ ਕੇ ਦੇਵੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਜਵਾਲਾ-ਮੁੱਖੀ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦਾ ਅਸਰ ਬੱਚੇ ਉਪਰ ਪੈਂਦਾ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਰ (ਪ੍ਰਭਾਵ) ਕਰ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਵੀ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਭਗਤੀ-ਭਾਵ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਦੇਵੀ-ਭਗਤ ਸਨ।

ਬਾਬਾ ਫੇਰੂ ਮੱਲ ਜੀ ਸੰਮਤ ੧੫੮੩ ਵਿੱਚ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ। ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਦੇ ਸਿਰ ਆ ਪਿਆ। ਇਹ ਵਪਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੂਰੀ ਯੋਗਤਾ ਨਾਲ ਨਿਬਾਹਿਆ ਅਤੇ ਚੰਗੀ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਵਾਂਗੂੰ ਉਹ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਦੇਵੀ-ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਆਗੂ ਬਣ ਗਏ ਅਤੇ ਹਰ ਸਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਗ ਲੈ ਕੇ ਦੇਵੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਜਵਾਲਾ-ਮੁੱਖੀ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਮਾਤਾ ਖੀਵੀ ਜੀ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਆਪ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਜਨਮੇ — ਸ੍ਰੀ ਦਾਸੂ ਜੀ (ਸੰਮਤ ੧੫੮੧ ਵਿੱਚ) ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਾਤੂ ਜੀ (ਸੰਮਤ ੧੫੮੪ ਵਿੱਚ) ਆਪ ਦੀਆਂ ਦੋ ਧੀਆਂ ਸਨ। ਵੱਡੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸੀ ਬੀਬੀ ਅਮਰੇ ਅਤੇ ਛੋਟੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸੀ ਬੀਬੀ ਅਣੇਖੀ।

ਗੁਰੂ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਤਾਂਘ-ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਇੱਕ ਸਿੱਖ, ਭਾਈ ਜੋਧ ਖਡੂਰ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਸੀ। ਉਹ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉੱਠ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਕੇ, ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਪਾਠ ਬੜੀ ਮਿੱਠੀ ਸੁਰੀਲੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਉਹ ਪਿੰਡੋਂ ਬਾਹਰ ਇਕ ਟੋਥੇ

ਪਾਸ ਬੈਠਾ ਪਾਠ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਧਰੋਂ ਰਾਤ ਭਰ ਦੇਵੀ ਦੀ ਜੋਤ ਉਦਾਲੇ ਜਗਰਾਤਾ ਕਰਨ, ਪਿੱਛੋਂ ਸਵੇਰੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਵੀ ਉਸ ਟੋਬੇ 'ਤੇ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਠ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਨੀਂ ਪਈ। ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਅੰਦਰ ਇਕ ਧੂਹ ਜਿਹੀ ਪਈ। ਉਹ ਭਾਈ ਜੋਧ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਬੈਠੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਭਾਈ ਜੋਧ ਜੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੀ ਇਸ ਪਉੜੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ :

ਜਿਤੁ ਸੇਵਿਐ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ਸੋ ਸਾਹਿਬੁ ਸਦਾ ਸਮੁਲੀਐ ॥
ਜਿਤੁ ਕੀਤਾ ਪਾਈਐ ਆਪਣਾ ਸਾ ਘਾਲ ਬੁਰੀ ਕਿਉ ਘਾਲੀਐ ॥
ਮੰਦਾ ਮੂਲਿ ਨ ਕੀਚਈ ਦੇ ਲੰਮੀ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲੀਐ ॥
ਜਿਉ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲਿ ਨ ਹਾਰੀਐ ਤੇਵੇਹਾ ਪਾਸਾ ਢਾਲੀਐ ॥
ਕਿਛੁ ਲਾਹੇ ਉਪਰਿ ਘਾਲੀਐ ॥੨੧॥

(ਵਾਰ ਆਸਾ, ਪੰਨਾ ੪੭੪)

ਭਾਈ ਜੋਧ ਪਾਠ ਕਰੀ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਪਾਸ ਬੈਠੇ ਸੁਣੀ ਗਏ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਧੱਸ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ, ਜਿਹੜੀ ਆਪ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਦੇ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ। ਜਦ ਭਾਈ ਜੋਧ ਨੇ ਪਾਠ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾ ਲਿਆ, ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, 'ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਦੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਗਾਉਂਦੇ ਸਉ?'

ਭਾਈ ਜੋਧ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਇਹ ਸੱਚੀ, ਧੁਰ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ, ਜੋ ਆਪ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਉਧਾਰ ਲਈ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚੋਂ ਲਿਆਏ ਹਨ।' ਹੋਰ ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਭਾਈ ਜੋਧ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦੇ ਤੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਦੇ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਖਿੱਚ ਪਈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਤਾਂਘ ਉਠੀ। ਇਹ ਤਾਂਘ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਵਧਦੀ ਤੇ ਵਧੇਰੇ ਡੂੰਘੀ ਹੁੰਦੀ ਗਈ।

❖ ❖ ❖

ਕਾਂਡ ੨

ਗੁਰੂ-ਮਿਲਾਪ

ਉਸ ਸਾਲ ਅਰਥਾਤ ਸੰਮਤ ੧੫੮੯ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਅੱਗੇ ਵਾਕਰ ਦੇਵੀ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਸੰਗ ਲੈ ਕੇ ਦੇਵੀ-ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਜਵਾਲਾ-ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਤੁਰੇ, ਪਰ ਸਲਾਹ ਇਕ ਪਕਾ ਲਈ ਕਿ ਇਸ ਵੇਰ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਹੋ ਕੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਸੋ ਪਹਿਲਾਂ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਪੁੱਜੇ। ਸੰਗ ਦਾ ਡੇਰਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਤੋਂ ਦੁਰੇਡਾ, ਨਗਰੋਂ ਬਾਹਰਵਾਰ ਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਰਾਤ ਸੰਗੀਆਂ ਨੇ ਭੇਟਾਂ ਗਾਂਵੀਆਂ ਤੇ ਸੌਂ ਗਏ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ, ਸਾਥੀਆਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟੀ ਲੈ ਕੇ ਘੋੜੀ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਗਏ। ਕੁਝ ਦੂਰ ਗਏ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਹੀ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਖੜੋਤੇ ਮਿਲ ਪਏ ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ 'ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ, ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਰਾਹ ਦੱਸੋ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਜਾਣ ਦਾ!' ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੁਸਕ੍ਰਾ ਕੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, 'ਆ ਪੁਰਖਾ! ਮੇਰੇ ਮਗਰ-ਮਗਰ ਘੋੜੀ ਲਈ ਆ, ਮੈਂ ਵੀ ਓਧਰ ਹੀ ਜਾਣਾ ਹੈ।'

ਆਪਣੀ ਧਰਮਸਾਲ ਦੇ ਬੁਰੇ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਣ ਲੱਗੇ, 'ਪੁਰਖਾ! ਘੋੜੀ ਓਸ ਕਿੱਲੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦੇ ਅਤੇ ਇਸ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਰਾਹੀਂ ਅੰਦਰ ਲੰਘ ਜਾ। ਇਹ ਹੈ ਉਹ ਅਸਥਾਨ ਜਿਸ ਦਾ ਰਾਹ ਤੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਤਾਂ ਘੋੜੀ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿੱਲੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਣ ਲਈ ਪਰ੍ਹੇ ਲੈ ਗਏ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਧਰਮਸਾਲ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਸਣ ਉਤੇ ਬਿਰਾਜ ਗਏ।

ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਅੰਦਰ ਗਏ ਅਤੇ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਤਾਂਹ ਤੱਕਿਆ ਤਾਂ ਹੈਰਾਨ ਜਿਹੇ ਅਤੇ ਕੱਚੇ ਜਿਹੇ ਹੋ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਡਿੱਠਾ ਕੇ ਗੱਦੀ ਉਪਰ ਤਾਂ ਉਹੋ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਮੇਰੀ ਘੋੜੀ ਦੇ ਅੱਗੇ-੨ ਤੁਰੇ ਆਏ ਸਨ। ਸਖਤ ਸ਼ਰਮ ਆਈ। ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਅੱਥਰੂ ਭਰ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, 'ਮਹਾਰਾਜ, ਮੈਥੋਂ ਸਖਤ ਬੇਅਦਬੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਘੋੜੀ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਆਇਆ, ਤੁਸੀਂ ਅੱਗੇ-੨ ਪੈਦਲ ਤੁਰੇ ਆਏ। ਮੈਨੂੰ ਬਖਸ਼ੋ!' ਇਹ ਆਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫੇਰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਤੇ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਸਿਰ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਚੁੱਕਿਆ ਹੀ ਨਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰਿਆ, ਦਿਲਾਸਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ, 'ਉਠ ਪੁਰਖਾ! ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਭੁੱਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਤੂੰ ਸਾਡਾ ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ ਸੈਂ, ਤੇਰਾ ਆਦਰ ਕਰਨਾ ਮੇਰਾ ਫਰਜ਼ ਸੀ, ਸੋ ਮੈਂ ਕੀਤਾ। ਉਠ, ਗੁਰੂ ਭਲੀ ਕਰੇਗਾ।'

ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਕੇ ਬਹਿ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਪੁਰਖਾ, ਕਿਥੋਂ ਆਇਆ ਏਂ? ਨਾਂ ਕੀ ਏ?'

ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ—'ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਖੜੂਰ-ਸੰਘਰ ਤੋਂ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਲਹਿਣਾ ਹੈ।'

ਗੁਰੂ ਜੀ ਹੱਸ ਪਏ ਤੇ ਹੱਥ 'ਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ— 'ਵਾਹ-ਵਾਹ ਪੁਰਖਾ! ਵਾਹ ਵਾਹ! ਤੂੰ ਲਹਿਣਾ ਹੈ ਅਸਾਂ ਤੇਰਾ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ ਜੋ ਆਪਣਾ ਲਹਿਣਾ ਲੈਣ ਲਈ ਆਪ ਹੀ ਆ ਗਿਆ ਹੈਂ। ਨਾਲੇ ਭਈ, ਲਹਿਣੇਦਾਰ ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਦੇਣਦਾਰਾਂ ਦੀ ਘਰੀਂ ਘੋੜੀ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹੀ ਆਇਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਨਾ! ਤੂੰ ਕੋਈ ਅਨੋਖੀ ਜਾਂ ਅਲੋਕਾਰੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਕੋਈ ਭਰਮ ਨਾ ਕਰ।'

ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹਾਲ-ਚਾਲ ਪੁੱਛ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਰਹਿਤ ਬਾਰੇ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ

ਅੰਦਰ ਇਉਂ ਖਿੱਚੀ-ਰਚਾਈ ਗਏ ਜੀਕਰ ਚਿਰਾਂ ਦੀ ਸੁੱਕੀ ਰੇਤ ਮੀਂਹ ਦੀਆਂ ਠੰਢ ਪਾਉ ਕਣੀਆਂ ਨੂੰ ਰਚਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਮਨ ਠੰਢਾ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਕੇ ਨਵੇਂ ਹੀ ਚਾਅ ਤੇ ਸਰੂਰ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਲਾਂ ਆਨੇ ਨਿਸ਼ਾ ਹੋ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਜੇ ਕੁਝ ਇਸ ਦਰ ਤੋਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਦੀ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਹੋਰਥੋਂ ਕਿਤਿਓਂ ਭੀ ਮਿਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਏਥੇ ਹੀ ਟਿਕਣ ਅਤੇ ਏਥੋਂ ਦੇ ਹੀ ਹੋ ਰਹਿਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਕੁਝ ਸੰਗੀ ਸੱਦਣ ਆਏ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, 'ਭਗਤ ਜੀ! ਚੱਲੋ, ਹੁਣ ਬੜੀ ਦੇਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਸੰਗ ਉਡੀਕ ਰਿਹਾ ਹੈ।'

ਅੱਗੋਂ ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੇ ਅੱਧ ਮੀਟੇ ਨੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਤੱਕ ਕੇ ਕਿਹਾ, 'ਭਗਤੇ! ਤੁਸੀਂ ਜਾਓ। ਮੈਂ ਹੁਣ ਜਾਣ ਆਉਣ ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਜਿਸ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਦੇਵੀ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤੇ ਖਾਲੀ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਦਾਤ ਮੈਨੂੰ ਏਥੇ ਆਉਂਦੇ ਨੂੰ ਹੀ ਲੱਭ ਪਈ ਹੈ। ਬੱਸ, ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਦੇਵੀ-ਭਗਤੀ ਤੇ ਦੇਵੀ-ਯਾਤਰਾ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਮੈਨੂੰ ਪੱਕਾ ਟਿਕਾਣਾ ਲੱਭ ਪਿਆ ਹੈ।'

ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਰਹਿ ਪਏ। ਉਥੇ ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਦੇ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਕਾਲਜਾ ਠਾਰਦੇ, ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਰ ਦਾ ਚੇਤਾ ਖਿਆਲ ਹੀ ਨਾ ਰਿਹਾ। ਇਕ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਲਹਿਣਾ ਜੀ, ਹੁਣ ਜਾਓ ਘਰ ਦੇ ਕਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਰ ਕਰਾ ਆਓ, ਫੇਰ ਆ ਜਾਣਾ।' ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਸੰਘਰ-ਖੜੂਰ ਗਏ। ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਸੌਂਪਣਾ ਸੰਭਾਲ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਫੇਰ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਏ।

ਕਾਂਡ ੩

ਗੁਰ-ਦਰਬਾਰੇ ਘਾਲ ਕਮਾਈ

ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲੱਗੇ ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਵਾਸਤੇ ਸਵਾ ਮਣ ਲੂਣ ਦੀ ਪੰਡ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਗਏ। ਸਨੇ ਸਨੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਪੁੱਜੇ ਅਤੇ ਸਿੱਧੇ ਡੇਰੇ ਨੂੰ ਗਏ। ਅੱਗੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਆਪ ਨੇ ਸਿਰ ਉਤਲੀ ਪੰਡ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਹ ਧਰੀ, ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਅਤੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿੱਥੇ ਹਨ? ਅੱਗੋਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਧਾਨਾਂ (ਝੋਨੇ) ਵਿੱਚੋਂ ਨਦੀਨ ਕੱਢਣ-ਕਢਾਉਣ ਲਈ ਖੇਤੀਂ ਗਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਪਤਾ ਪਾ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਪਹੁੰਚੇ। ਖੇਤੀਂ ਜਾ ਕੇ ਡਿੱਠੇ ਨੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿੱਖਾਂ ਸਮੇਤ ਝੋਨੇ ਵਿੱਚ ਨਦੀਨ ਜਾਂ ਘਾਹ-ਬੂਟ ਕੱਢ ਰਹੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਵੀ ਉਸੇ ਕੰਮ ਲੱਗ ਪਏ। ਆਪਣੇ ਨਵੇਂ ਰੇਸ਼ਮੀ ਲਿਬਾਸ ਦੇ ਲਿਬੜ ਜਾਣ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੱਤੀ ਮਾਤਰ ਵੀ ਖਿਆਲ ਨਾ ਆਇਆ।

ਕੁਝ ਚਿਰ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋਇਆ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੰਮ ਠੱਪ ਕਰ ਕੇ ਡੇਰੇ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਲਈ। ਝੋਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਨਦੀਨ ਦੀ ਪੰਡ ਬੰਨ੍ਹੀ ਗਈ। ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਪੰਡ ਸਿਰ ਉਤੇ ਚੁੱਕ ਲਈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਰ ਪਏ। ਘਾਹ ਗਿੱਲਾ ਅਤੇ ਚਕੜੀਲਾ ਜਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਚਿਕੜਾਲੀਆਂ ਛਿੱਟਾਂ ਚੋ-ਚੋ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਦੇ ਗਲ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਸੋਹਣੇ ਰੇਸ਼ਮੀ ਜਾਮੇ ਉਪਰ ਪੈਂਦੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਸਤਿਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਮਗਨ ਹੋਏ ਤੁਰੇ ਗਏ।

ਡੇਰੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਘਾਹ-ਬੂਟ ਦੀ ਪੰਡ ਸਿਰੋਂ ਲਾਹ ਕੇ ਭੋਂ ਉਤੇ ਧਰੀ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਾਮੇਂ ਉਪਰ ਪਈਆਂ ਚਿਕੜਾਲੀਆਂ ਛਿੱਟਾਂ ਵੇਖੀਆਂ ਤੇ ਬੋਲੇ: 'ਇਸ ਗੱਭਰੂ ਪਾਸੋਂ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਅੱਜ ਚੰਗੀ ਤਕੜੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਏ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਲੂਣ ਦੀ ਪੰਡ ਸੰਘਰੇ ਸਿਰ ਉਪਰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲਿਆਇਆ। ਫੇਰ ਇਸ ਨੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਕੁਝ ਕਾਰ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਮਗਰੋਂ ਆਪ ਨੇ ਗਿੱਲੇ, ਚੋਂਦੇ, ਚਿਕੜੀਲੇ ਘਾਹ-ਬੂਟ ਦੀ ਵੱਡੀ ਸਾਰੀ ਪੰਡ ਇਸ ਨੂੰ ਚੁਕਾ ਦਿੱਤੀ! ਵੇਖੋ ਖਾਂ, ਇਸ ਦਾ ਸੋਹਣਾ ਰੇਸ਼ਮੀ ਜਾਮਾ ਚਿੱਕੜ ਦੀਆਂ ਛਿੱਟਾਂ ਪੈ ਪੈ ਸੈਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।'

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਬੋਲੇ: 'ਇਸ ਦੇ ਸਿਰ ਉਪਰ ਘਾਹ ਦੀ ਪੰਡ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਦਾ ਛਤਰ ਸੀ। ਇਸ ਗੱਭਰੂ ਨੇ ਬੜਾ ਭਾਰ ਚੁੱਕਣਾ ਹੈ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਮੋਢਿਆਂ ਉਤੇ। ਇਹ ਛਿੱਟਾਂ ਚਿੱਕੜ ਦੀਆਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਕੇਸਰ ਦੇ ਛਿੱਟੇ, ਕੇ ਸਰ-ਤਰੋਂ ਕੇ ਹਨ। ਵੇਖਿਓ ਤਾਂ ਸਹੀ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਰੰਗ!'

ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਹੁਣ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਗੁਰ-ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਟਿਕ ਗਏ ਅਤੇ ਲੱਗੇ ਹੁਕਮੀ ਸਿੱਖ ਬਣ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ। ਉਹ ਗੁਰ-ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਤਤਪਰ, ਗੁਰ-ਆਗਿਆ ਪਾਲਣ ਲਈ ਹਰ ਵੇਲੇ ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ ਅਤੇ ਗੁਰੂ-ਜਸ ਤੇ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਨ ਤੇ ਸੁਣ ਕੇ ਵਿਚਾਰਨ ਮੰਨਣ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤਵਾਨ ਹੋ ਗਏ। ਉਹ ਹਰ ਵੇਲੇ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਅਤੇ ਹੱਥੀਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਕੰਮ-ਕਾਰ ਕਰਦੇ ਰਿਹਾ ਕਰਨ। ਹਰ ਵੇਲੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਭਿੱਜੇ ਆਗਿਆ ਪਾਲਣ ਵਿੱਚ ਤਤਪਰ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਜੋ ਵੀ ਹੁਕਮ ਕਰਦੇ ਉਹ 'ਸਤ ਬਚਨ' ਕਹਿ ਕੇ ਚਾਅ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ। ਨਾ ਹੀ ਅੱਗੋਂ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਉਰਾ ਪਰ੍ਹਾ ਜਾਂ ਜੱਕੋ-ਤੱਕਾ ਹੀ ਕਰਦੇ।

ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਨਿੱਤ ਨਾਲ

ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਨਿੱਜੀ ਸੇਵਕ ਬਣ ਗਏ । ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਔਖ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਸਮਝਦੇ ਅਤੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਆਗਿਆ-ਪਾਲਣ ਧੰਨ ਭਾਗ ਸਮਝ ਕੇ ਕਰਦੇ, ਕਈ ਵੇਰ ਅਜੇਹੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਆਗਿਆ ਪਾਲਣ ਦੀ ਚਾਈਂ-ਚਾਈਂ ਕਰਦੇ ਜਿਸ ਤੋਂ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਉਰਾ ਪਰ੍ਹਾ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਜਾਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਬਾਹ ਨਾ ਸਕਦੇ ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਕਮਾਉਂਦਿਆਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਾਏ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਪੂਰਨੇ ਤਕਦਿਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਤੁਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਕੁ ਸਾਲ ਲੰਘ ਗਏ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਨਾਲ ਹੱਦ ਦਰਜੇ ਦਾ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਇੰਨਾ ਨੇੜੇ ਹੋਇਆ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ-ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਤੇ ਬਾਬਾ ਲਖਮੀ ਦਾਸ- ਕੁਝ ਰਿੰਜ ਜਿਹੇ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਈਰਖਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ।

ਕੁਝ ਇਸ ਈਰਖਾ ਨੂੰ ਮੱਠੀ ਕਰਨ ਦੇ ਖਿਆਲ ਨਾਲ, ਕੁਝ ਇਸ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਸੁਰਤ ਲੈ ਆਉਣ ਅਤੇ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਵੀ ਕਰ ਆਉਣ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਘਰ ਜਾ ਟਿਕੋ, ਅਸੀਂ ਓਥੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆ ਮਿਲਿਆ ਕਰਾਂਗੇ ਅਤੇ ਫੇਰ ਏਥੇ ਵੀ ਸੱਦ ਲਵਾਂਗੇ ।

ਇਹ ਆਗਿਆ ਪਾ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਸੰਘਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਓਥੇ ਦੇ ਵੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਏ । ਦੂਜੀ ਵੇਰ ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਲੈ ਆਏ ।

❖ ❖ ❖

ਕਾਂਡ ੪

ਪ੍ਰੀਖਿਆ, ਪਰਤਾਵੇ ਤੇ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ

ਰੱਬ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਦੇ ਜਾਣਕਾਰ ਅਤੇ ਜਾਣੀ-ਜਾਣ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਦੇ ਮੇਲ ਸਮੇਂ ਹੀ ਵੇਖ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਮਗਰੋਂ ਗੁਰਤਾ ਦੀ ਕਾਰ ਤੇ ਜੁੰਮੇਵਾਰੀ ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਸੰਭਾਲਣਗੇ । ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਤੂੰ ਲਹਿਣਾ ਅਤੇ ਅਸਾਂ ਤੇਰਾ ਦੇਣਾ ਹੈ । ਮਗਰੋਂ ਜਾਮੇ ਉਪਰ ਚਿਕੜਾਲੀਆਂ ਛਿੱਟਾਂ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਆਪ ਨੇ ਜੋ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹੋ ਗੱਲ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ, ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰਾਉਣ ਤੇ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਪੂਰਾ ਤੇ ਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਯੋਗ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਸਬਕ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੱਕਾ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਖਾਤਰ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਈ ਵੇਰ ਪੁੱਤਰਾਂ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਦੀ ਵੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕੀਤੀ । ਹਰ ਪ੍ਰਤਾਵੇ ਵੇਲੇ ਕੇਵਲ ਆਪ ਹੀ ਪੂਰੇ ਉਤਰਦੇ ਰਹੇ ਬਾਕੀ ਸਭ ਅਧੂਰੇ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ।

ਇਹ ਪ੍ਰਤਾਵੇ, ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਚਿਰ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਕਈ ਵੇਰ ਹੋਏ । ਵੰਨਗੀ ਮਾਤਰ ਕੁਝ ਹੇਠਾਂ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ—

(੧) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਨਿੱਤ ਦਾ ਨੇਮ ਸੀ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਪਹਿਰ ਸਵਾ ਪਹਿਰ ਦੇ ਤੜਕੇ ਰੋਜ਼ ਰਾਵੀ ਦਰਿਆ 'ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ । ਇਸ਼ਨਾਨ ਮਗਰੋਂ ਆਪ ਰਾਵੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਬਹਿ ਕੇ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਤੀਕ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ । ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਂਦੇ, ਆਪ ਦੇ ਬਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜੋ ਆਗਿਆ ਹੁੰਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ । ਸ੍ਰੀ

ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਗਤੀ ਵੇਖ ਕੇ ਕੁਝ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਰੀਝ ਉਪਜੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਵਾਂਗੂ ਹੀ ਕਰੀਏ। ਸੋ ਇਕ ਦਿਨ ਭਰ ਸਿਆਲ ਦੀ ਰੁੱਤੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ, ਭਾਈ ਭਗੀਰਥ ਜੀ, ਭਾਈ ਅਜਿੱਤਾ ਜੀ ਤੇ ਭਾਈ ਸਧਾਰਨ ਜੀ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਰਾਵੀ 'ਤੇ ਗਏ। ਰੱਬ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ! ਠੱਕਾ ਵਗਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਠੰਡੀ ਹਵਾ ਹੱਡਾਂ ਨੂੰ ਚੀਰਦੀ ਤੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸੁੰਨ ਕਰਦੀ ਜਾਵੇ। ਪਲੇ ਪਲੀ ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨ ਕਾਲੇ ਬੱਦਲਾਂ ਨਾਲ ਕੱਜਿਆ ਗਿਆ। ਲੱਗੀ ਬਿਜਲੀ ਚਮਕਣ ਤੇ ਬੱਦਲ ਗੱਜਣ। ਮੀਂਹ ਵਰ੍ਹਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਨਾਲ ਗੜੇ ਵੀ ਵਰ੍ਹ ਪਏ। ਉਹ ਚਾਰੇ ਸਿੱਖ ਠੰਡ ਤੇ ਠੱਕੇ ਦੇ ਕਾਰਨ ਠਰ ਗਏ ਸਨ। ਉਹ ਡੇਰੇ ਨੂੰ ਉਠ ਤੁਰੇ ਅਤੇ ਬੜੀ ਔਖਿਆਈ ਨਾਲ ਓਥੇ ਪੁੱਜੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਗ ਬਾਲ ਕੇ ਸੇਕੀ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਹੱਥ ਪੈਰ ਸਿੱਧੇ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਨਿੱਘੇ ਹੋਏ।

ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਹਿੱਕ ਨਾਲ ਲਾਈ ਬੈਠੇ ਰਹੇ। ਅੱਜ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਹਿਲੇ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਦਰਿਆ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆਏ, ਤਾਂ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੂੰ ਇਕੱਲਿਆਂ ਬੈਠੇ ਵੇਖ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ 'ਪੁਰਖਾ, ! ਹੋਰ ਸੱਭੇ ਚਲੇ ਗਏ ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਗਿਆ ? ਅੱਗੋਂ ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਬੋਲੇ, 'ਮਿਹਰਾਂ ਦੇ ਸਾਈਂ ਜੀਓ ! ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਸੇਵਕ ਹਾਂ। ਸੇਵਕ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਿ ਖਸਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਚਾਕਰ ਨਿੱਤ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਚਾਕਰੀ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਹੀ ਸ਼ੋਭਦਾ ਹੈ।'

(੨) ਸਿਆਲ ਦੀ ਰੁੱਤ ਸੀ, ਝੜੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ ਜਾਂ ਅੱਧੀ ਕੁ ਰਾਤ ਗਈ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਡੇਰੇ ਦੀ ਇਕ ਕੰਧ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਕੰਧ ਹੁਣੇ ਹੀ ਉਸਾਰੀ ਤੇ ਠੀਕ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ— ਬਾਬਾ ਸਿਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਲਖਮੀ ਦਾਸ ਜੀ— ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਜੀ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੈ, ਬੁੱਕਲੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢੇ ਹੱਥ ਪੈਰ ਸੁੰਨ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇਗਾ, ਤਾਂ ਰਾਜ ਮਜ਼ਦੂਰ ਸਦਵਾ ਕੇ ਕੰਧ ਠੀਕ

ਕਰਵਾ ਦਿਆਂਗੇ।'

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ— ਰਾਜਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਕੰਮ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਹੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਆਪ ਨੇ ਵਾਰੀ-ਵਾਰੀ ਕਈ ਉਘੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਂ ਲੈ-ਲੈ ਕੇ ਵੰਗਾਰਿਆ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਹੀਆ ਨਾ ਪਿਆ ਕਿ ਉਠ ਕੇ ਇਹ ਕੰਮ ਆਰੰਭੇ। ਸਿਆਲ ਦੀ ਠੰਢੀ ਤੇ ਮੀਂਹ ਠੱਕੇ ਵਾਲੀ ਰਾਤ, ਠੰਢੇ ਪਾਣੀ ਤੇ ਠੰਢੀ ਗਿੱਲੀ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਕੌਣ ਹੱਥ ਪੈਰ ਪਾਏ ? ਜਦ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਨਾ ਉਠਿਆ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ। ਉਹ ਝਟ 'ਸਤਿਨਾਮ' ਆਖ ਕੇ ਉਠੇ ਅਤੇ ਜਾ ਕੇ ਕੰਧ ਬਣਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਤੀਕ ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੇ ਕੁਝ-ਕੁ ਕੰਧ ਉਸਾਰ ਲਈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆ ਕੇ ਵੇਖੀ ਤੇ ਕਿਹਾ, 'ਕੰਧ ਵਿੰਗੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਢਾਹ ਕੇ ਫੇਰ ਬਣਾਓ।' ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੇ 'ਸਤਿ ਬਚਨ' ਕਹਿ ਕੇ ਆਪਣੀ ਉਸਾਰੀ ਹੋਈ ਕੰਧ ਢਾਹੀ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਉਸਾਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫੇਰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਨੀਂਹ ਜ਼ਰਾ ਪਿਛਾਂਹ ਹਟਾ ਕੇ ਬਣਾਓ। ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੇ ਤੀਜੀ ਵੇਰ ਕੰਧ ਉਸਾਰੀ ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫੇਰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ, 'ਅਜੇ ਵੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।' ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, 'ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਮੂਰਖ ਹੋ ਜੋ ਅਜਿਹੇ ਅਯੋਗ ਦਲੀਲ-ਹੀਣ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਰਹੇ ਹੋ !' ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਕਿਹਾ, 'ਸੇਵਕ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਕਾਰ ਕਰੀ ਜਾਵੇ। ਹੁਕਮ ਦੀ ਫੋਲਾ-ਫਾਲੀ ਕਰਨੀ ਉਹਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ।'

(੩) ਇਕ ਵੇਰ ਅੱਧੀ ਕੁ ਰਾਤ ਗਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, 'ਸਾਡੇ ਬਸਤਰ ਮੈਲੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧੋ ਲਿਆਓ।' ਅੱਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਜੀ ! ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਅੱਗੇ ਹੈ ਤੇ ਅੱਧੀ ਪਿੱਛੇ ਬਾਹਰ ਹਨੇਰ-ਘੁੱਪ-ਘੇਰ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹ ਲੈਣ ਦਿਓ, ਧੋਬੀ ਨੂੰ ਸਦਵਾ ਕੇ ਬਸਤਰ ਧੁਆ ਲਵਾਂਗੇ।' ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ

ਕਿਹਾ 'ਨਹੀਂ, ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਜਾਓ ਤੇ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰ ਲਿਆਓ।' ਅਗੋਂ ਉਹ ਬੋਲੇ, 'ਨਾ ਜੀ! ਸਾਥੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਜੇ ਪੁੱਗਦੀ, ਨਾਲੇ ਜੇ ਅਸਾਂ ਹੀ ਕੱਪੜੇ ਧੋਣੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਇੰਨੇ ਸਾਥੇ ਸਿੱਖ ਕਾਹਦੇ ਲਈ ਹਨ?'

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੋਰਨਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਵੰਗਾਰਿਆ, ਪਰ ਕੋਈ ਨਾ ਨਿੱਤਰਿਆ। ਫੇਰ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ। ਉਹ 'ਸਤਿਨਾਮ' ਕਹਿ ਕੇ ਉਠੇ, ਕੱਪੜੇ ਲੈ ਕੇ ਰਾਵੀ 'ਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਇਉਂ ਧੋ ਲਿਆਂਦੇ ਜਿਵੇਂ ਦਿਨ ਦੇ ਚਾਨਣੇ ਧੋਈਦੇ ਹਨ।

(੪) ਇਕ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇਸੀਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਕੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਆਪ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਕੈਂਹ ਦਾ ਛੰਨਾ ਸੀ, ਉਹ ਇਕ ਚਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਆਪਣੇ ਦੋਹਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਛੰਨਾ ਕੱਢੋ ਪਰ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਸਿਰ ਫੇਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, 'ਗੰਦੇ ਚਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਕੌਣ ਵੜੇ? ਛੰਨਾ ਹੀ ਹੈ ਨਾ, ਹੋਰ ਬਥੇਰੇ ਹਨ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਦਵਾ ਕੇ ਕਢਵਾ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ।' ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਝਟ ਸਣੇ-ਕੱਪੜੀਂ ਚਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਉਤਰੇ ਅਤੇ ਛੰਨਾ ਕੱਢ ਲਿਆਏ।

(੫) ਇਕ ਵੇਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੜਾ ਡਰਾਉਣਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲਿਆ, ਆਪ ਨੇ ਜਾਂਗਲੀਆਂ ਵਰਗੇ ਮੈਲੇ ਜਿਹੇ ਤੇ ਪਾਟੇ-ਪੁਰਾਣੇ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨ ਲਏ, ਲੱਕ ਨਾਲ ਛੁਰਾ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕੁੱਤੇ ਮਗਰ ਲਾ ਲਏ। ਇਹ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਆਪ ਜੰਗਲ ਵੱਲ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ। ਇਉਂ ਜਾਪੇ ਕਿ ਆਪ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ! ਕੁਝ ਸਿੱਖ ਤਾਂ ਇਹ ਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਹੀ ਡਰ ਗਏ ਅਤੇ ਕੁਝ ਪਿੱਛੇ ਪਰਤ ਗਏ। ਕੁਝ ਹੋਰ ਆਪ ਦੇ ਕਰੜੇ ਤੇ ਅਨੋਖੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਡੋਲ ਗਏ ਤੇ ਮੁੜ ਪਏ। ਕਈਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਸਤਾਨੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।'

ਕੁਝ ਸਿੱਖ ਅਜੇ ਵੀ ਪੱਕੇ ਰਹੇ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੂਰ ਗਏ ਤਾਂ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਪੈਸੇ ਖਿਲਰੇ ਪਏ ਹੋਏ ਡਿਠੇ। ਚੋਖੇ ਸਿੱਖ ਝੋਲੀਆਂ ਭਰ ਕੇ

ਮੁੜ ਗਏ। ਹੋਰ ਅਗਾਂਹ ਗਏ, ਤਾਂ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਸਿੱਕੇ-ਚੁਆਨੀਆਂ, ਅਠਿਆਨੀਆਂ, ਰੁਪਏ-ਖਿਲਰੇ ਪਏ ਡਿੱਠੇ। ਚੋਖੇ ਸਿੱਖ ਝੋਲੀਆਂ ਭਰ ਕੇ ਮੁੜ ਗਏ। ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਗਏ ਤਾਂ ਮੋਰਾਂ ਪਈਆਂ ਦਿਸੀਆਂ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਝੋਲੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਤੇ ਪਿਛਾਂਹ ਨੂੰ ਚਾਲੇ ਪਾ ਦਿੱਤੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਤੇ ਦੋ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ।

ਅਗਾਂਹ ਗਏ, ਤਾਂ ਮੁਰਦਾ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਦਿਸਿਆ। ਇਹ ਚਿੱਟੀ ਚਾਦਰ ਨਾਲ ਢਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਸਖ਼ਤ ਬਦਬੋ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਮੁਰਦੇ ਪਾਸ ਜਾ ਖੜੋਤੇ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, 'ਇਹ ਮੁਰਦਾ ਖਾਓ।' ਦੋਵੇਂ ਸਿੱਖ ਨੱਕ ਨੱਧ ਕੇ ਪਿਛਾਂਹ ਹਟ ਗਏ। ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਝਟ ਮੁਰਦੇ ਪਾਸ ਬਹਿ ਗਏ ਅਤੇ ਚਾਦਰ ਉਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, 'ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਕਿਹੜੇ ਪਾਸਿਓਂ ਖਾਵਾਂ? ਪੈਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕਿ ਸਿਰ ਵੱਲੋਂ?'

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਵਿਚਕਾਰਿਓ, ਲੱਕ ਪਾਸੋਂ!'

ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੇ 'ਸਤਿ ਬਚਨ' ਆਖ ਕੇ ਚਾਦਰ ਪਿਛਾਂਹ ਹਟਾਈ। ਕੀ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਚਾਦਰ ਹੇਠ ਮੁਰਦਾ ਹੈ ਈ ਨਹੀਂ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰਤਾਵਿਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ ਨੇ, ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ, ਕਿਰਤ ਤੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੇ ਨਿਤ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਿੱਠੇ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ-ਭਰੇ ਸੁਭਾਅ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਗਿਆ ਪਾਲਣ ਤੇ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਦੇ ਗੁਣ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ, ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਦੀ ਕਾਰ ਤੇ ਜੁੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਇਕ ਨਵੀਂ ਕੌਮ ਸਜਾਣੀ ਤੇ ਉਸਾਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਕੰਮ ਬੜਾ ਲੰਮਾ ਤੇ ਕਰੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਮਨੁੱਖੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਇਸ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਚੋਖਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੌਮ-ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਇਹ ਕੰਮ ਫੇਰ-੨ ਜਾਮਾ ਪਲਟ ਕੇ ਓਨਾ ਚਿਰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦੀ

ਵਿਉਂਤ ਸੋਚੀ ਜਿੰਨੇ ਚਿਰ ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਰਚੀ ਕੌਮ ਪੂਰਨ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਉਤੇ ਖੜੋਣ ਜੋਗੀ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਕੰਮ ਬੜਾ ਕਰਤਾ ਤੇ ਜੁੰਮੇਵਾਰੀ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਇਸ ਦੇ ਅਯੋਗ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਨਾਲ ਇਸ ਦੇ ਵਿੱਚੇ, ਅਧਵਾਟੇ ਤੇ ਅਧੂਰੇ ਰਹਿ ਜਾਣ ਜਾਂ ਕੁਰਾਹੇ ਮੁੜ ਪੈਣ ਦਾ ਡਰ ਸੀ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛੋਂ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਸੰਭਾਲਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਚੋਣ ਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਬੜੇ ਗੌਰ ਨਾਲ ਕੀਤੀ। ਭਈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਝਗੜੇ ਜਾਂ ਸ਼ੱਕ-ਸੁਬੇ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਾ ਰਹੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰੂ-ਬਰੂ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ 'ਤੇ ਬਿਠਾਉਣ ਅਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਇਸ ਚੁਣੇ ਗਏ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨਣ ਦੀ ਪੱਕੀ ਕਰਨ ਤੇ ਜਾਚ ਸਿਖਾਉਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ।

ਆਪਣੀ ਸੱਚ-ਖੰਡ ਵਾਪਸੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਚੋਖਾ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਦਾ ਤਿਲਕ ਲਾਉਣ ਦੀ ਰਸਮ ਅਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾੜ ਵਦੀ ੧੩ (੧੭ ਹਾੜ) ਸੰਮਤ ੧੫੬੬, ਮੁਤਾਬਕ ੧੪ ਜੂਨ ਸੰਨ ੧੫੩੬ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਕਰਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਪੰਜ ਪੈਸੇ ਤੇ ਨਰੇਲ ਰੱਖ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ, ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਦਾ ਤਿਲਕ ਲਵਾਇਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:

ਬਾਪਿਆ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਵਦੇ, ਗੁਰਿਆਈ ਸਿਰਿ ਛਤ੍ਰੁ ਫਿਰਾਇਆ।
ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਇ ਕੈ, ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕਿ ਰੂਪੁ ਵਟਾਇਆ।
ਲਖਿ ਨ ਕੋਈ ਸਕਈ, ਆਚਰਜੇ ਆਚਰਜੁ ਦਿਖਾਇਆ।
ਕਾਇਆ ਪਲਟਿ ਸਰੂਪੁ ਬਣਾਇਆ ॥੪੫॥ (ਵਾਰ ੧)

ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਖਡੂਰ ਚੱਲ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਅ ਤਾਂ ਵਿਛੜਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ, ਪਰ ਹੁਕਮ ਦੇ ਬੱਧੇ ਚਲੇ ਗਏ।

❖ ❖ ❖

ਕਾਂਡ ੫

ਗੁਰਿਆਈ ਦਾ ਸਮਾਂ

ਗੁਪਤਵਾਸ— ਖਡੂਰ ਪੁੱਜ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਇਕ ਜੱਟ ਮਾਈ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਟਿਕੇ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਸਤਭਰਾਈ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਭਰਾਈ, ਵਿਰਾਈ ਤੇ ਸਭਰਾਈ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਇਥੇ ਹੋਣ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੂਹ ਨਾ ਦੇਣੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕਾਂਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਰੋਜ਼ ਦੀ ਕੇਵਲ ਪਾ ਕੱਚੇ ਆਟੇ ਦੀ ਅਣਚੋਪੜੀ ਰੋਟੀ ਖਾ ਕੇ ਆਪ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਪਏ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ-ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਆਪ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਬੜੀ ਡੂੰਘੀ ਸੱਟ ਵੱਜੀ। ਆਪ ਗੁਪਤਵਾਸ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਅਤੇ ਉਸ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਪਿਆਰੇ (ਕਰਤਾਰ) ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਕਰਤਾਰਪੁਰੋਂ ਹੋ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਖਡੂਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਉੱਘ-ਸੁੱਘ ਨਾ ਮਿਲਣ 'ਤੇ ਨਿਰਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਪੰਜ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੰਘ ਗਏ। ਫੇਰ ਕੁਝ ਉਘੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਥ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਦੀ ਕਾਰ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

ਗੁਰੂ ਲਾਧੋ— ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੇ ਸਵੇਰ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਤੇ ਨਿੱਤ-ਨੇਮ ਮਗਰੋਂ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਅੰਤਰ-ਧਿਆਨ ਹੋ ਬੈਠੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਗੁਪਤਵਾਸ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਸੁਝ-ਦਿਸ ਪਿਆ। ਸਭ ਸੰਗਤਾਂ ਰਲ ਕੇ ਮਾਈ ਵਿਰਾਈ (ਭਰਾਈ, ਸਤਭਰਾਈ) ਦੇ ਘਰ ਗਈਆਂ। ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਬੇਨਤੀ ਮੰਨ ਕੇ

ਆਪ ਨੇ ਗੁਪਤਵਾਸ ਤਿਆਗ ਕੇ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਦੀ ਕਾਰ ਤੇ ਜੁੰਮੇਵਾਰੀ ਸੰਭਾਲੀ। ਸੰਗਤਾਂ ਦੂਰੋਂ-ਦੂਰੋਂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਅਤੇ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਜਿਹੀਆਂ ਰੋਣਕਾਂ ਲੱਗ ਗਈਆਂ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਗੁਰਸਾਖੀ— ਹੁਣ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਦਲੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ-ਸਮਾਚਾਰ ਲਿਖੇ ਜਾਣ। ਲਿਖਾਰੀ ਲਈ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਖੋਜ-ਭਾਲ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਵਾਇਆ। ਨਾਲੇ ਆਪ ਤਲਵੰਡੀ (ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ) ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਆਦਿ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਿਕਟ-ਵਰਤੀ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਹਰੇਕ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਪੁੱਛ-ਪੁੱਛ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ-ਸਮਾਚਾਰ ਲਿਖਵਾਏ। ਇਹ ਸਮਾਚਾਰ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਮਿਲਦੇ ਗਏ ਲਿਖਤ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਵਾਪਰਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਮੂਜਬ ਲਿਖੇ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਜਨਮ-ਸਾਖੀ ਤਿਆਰ ਹੋਈ।

ਸ਼ੇਕ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਜਨਮ-ਸਾਖੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਖਰੜਾ ਜਾਂ ਉਸ ਦਾ ਠੀਕ-ਠੀਕ ਉਤਾਰਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਪਿਰਥੀਏ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤ ਮਿਹਰਬਾਨ ਨੇ ਅਤੇ ਫੇਰ ਹਿੰਦਾਲੀਆਂ ਨੇ ਭੀਨਿਆ ਤੋੜਿਆ ਤੇ ਗੁੰਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਥਾਂ ਹੋਰ ਜਨਮ-ਸਾਖੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਿਖਣ ਦਾ ਸੰਮਤ ਵੀ ਗਲਤ ਪਾਇਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਜਨਮ-ਸਾਖੀ ਉਹ ਬਣੀ ਜੋ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਈ।

ਹੁਮਾਯੂੰ— ਸੰਮਤ ੧੫੬੭ (ਸੰਨ ੧੫੪੦) ਵਿੱਚ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ

ਸੂਰੀ ਪਾਸੋਂ ਹਾਰ ਖਾ ਕੇ ਹੁਮਾਯੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਲਾਹੌਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਪੀਰਾਂ ਫਕੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸੀਸਾਂ ਦੁਆਈਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਚਾਹਵਾਨ ਸੀ। ਜਾਂਦਾ-ਜਾਂਦਾ ਜਾਂ ਉਹ ਬਿਆਸ ਪਾਰ ਹੋਇਆ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਨੇ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਬਾਬਰ ਨੂੰ ਵਰ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਦੀ ਉਤੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਹਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਭ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ ਅਤੇ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਦਰਬਾਰ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਾਲਕਾਂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਘੋੜਾ ਜਾ ਖਲਿਹਾਰਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੁਮਾਯੂੰ ਵੱਲ ਖਾਸ ਗਹੁ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਆ ਗਿਆ। ਘੋੜੇ ਉਪਰ ਬੈਠਾ ਹੀ ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਮਿਆਨੋਂ ਤਲਵਾਰ ਸੂਤਣ ਲੱਗਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ, 'ਬਾਦਸ਼ਾਹ! ਜਿਹੜੀ ਤਲਵਾਰ ਤੂੰ ਫਕੀਰਾਂ ਤੇ ਖਿੱਚਣ ਲੱਗਾ ਹੈ, ਇਹ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਵੇਲੇ ਕਿਥੇ ਸੀ?'

ਹੁਮਾਯੂੰ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਘੋੜੇ ਤੋਂ ਉਤਰਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮਾਫੀ ਮੰਗੀ। ਫੇਰ ਉਸ ਨੇ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਜਾਂ ਵਰ ਅਸੀਸ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਚ ਅਤੇ ਧਰਮ-ਨਿਆਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦੇ ਕੇ ਵਿਦਾ ਕੀਤਾ।

ਸ਼ਿਵਨਾਥ ਤਪਾ— ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਮੱਠ ਜਾਂ ਟਿਕਾਣਾ ਸੀ। ਉਸ ਮੱਠ ਦਾ ਵੱਡਾ ਜੋਗੀ ਸੀ ਸ਼ਿਵਨਾਥ। ਇਹ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨਾਲ ਅੰਦਰੋਂ ਈਰਖਾ ਤੇ ਵੈਰ ਰੱਖਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਕਾਰਨ ਲੋਕੀਂ ਉਸ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਕਰਨੋਂ ਹਟਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਭਾਣਾ ਕਰਤਾਰ ਦਾ, ਇਕ ਸਾਲ ਭਾਢੀ ਔੜ ਲੱਗ ਗਈ। ਲੋਕ ਬੜੇ ਘਬਰਾਏ। ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਮੌਕਿਆ ਮਿਲ ਗਿਆ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕਰਨ ਦਾ।

ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, 'ਮੀਂਹ ਕੀ ਪਵੇ ? ਇਥੇ ਤਾਂ ਅਨਰਥ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਥੇ ਇਕ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਆਦਮੀ ਗੁਰੂ ਬਣਿਆ ਬੈਠਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੱਥੇ ਟਿਕਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਇੰਦਰ ਦੇਵਤਾ ਗੁੱਸੇ ਹੈ । ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿੰਡੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿਓ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਮੀਂਹ ਪੁਆ ਦਿਆਂਗਾ । ਉਸ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਜੇ ਪੀਰੀ ਪੱਲੇ ਹੈ ਸੂ ਤਾਂ ਮੀਂਹ ਪੁਆਏ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਏਥੋਂ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇ । ਉਸ ਦੇ ਨਿਕਲਣ ਦੀ ਦੇਰ ਹੈ ਕਿ ਮੀਂਹ ਖਾਰੀ ਛੱਜੀ ਵਰ੍ਹੇਗਾ । ਮੀਂਹ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਮੁੱਠ ਵਿੱਚ ਹੈ ।'

ਲੋਕੀਂ ਘਬਰਾਏ ਹੋਏ ਸਨ । ਉਹ ਜੋਗੀ ਦੇ ਝਾਂਸੇ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ । ਉਹ ਜਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ— 'ਗੁਰੂ ਜੀ ! ਔੜ ਨਾਲ ਤਬਾਹ ਹੋ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਮੀਂਹ ਪਵਾਓ ।'

ਗੁਰੂ ਜੀ— 'ਭਲਿਓ ਪੁਰਸ਼ੋ ! ਮੀਂਹ ਤਾਂ ਮਾਲਕ ਦੇ ਹੱਥ ਵੱਸ ਹੈ । ਉਹ ਵਰਸਾਵੇਗਾ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਵੇਗਾ ।'

ਜੱਟ ਆਖਣ ਲੱਗੇ— 'ਗੁਰੂ ਜੀ, ਖਰੀ ਗੱਲ ਇਹ ਜੇ, ਜਾਂ ਤਾਂ ਮੀਂਹ ਪਵਾਓ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਏਥੋਂ ਚਲੇ ਜਾਓ । ਤੁਹਾਡੇ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਮੀਂਹ ਪਵੇਗਾ ਤਪਾ ਜੁਮਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ।'

ਗੁਰੂ ਜੀ— 'ਚੰਗਾ ਭਈ, ਜੇ ਸਾਡੇ ਏਥੋਂ ਗਿਆਂ ਮੀਂਹ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਭਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ।'

ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਗਤਾਂ ਸਮੇਤ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬੋਂ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਖਾਨ-ਰਜਾਦੇ ਦੀ ਜੂਹ ਵਿੱਚ ਜਾ ਬੈਠੇ । ਓਧਰ ਤਪੇ ਦੇ ਭਾ ਦੀ ਬਣ ਗਈ । ਲੋਕੀਂ ਕਹਿਣ, ਛੇਤੀ ਕਰ, ਪਵਾ ਮੀਂਹ । ਜੋਗੀ ਨੇ ਬਥੇਰੇ ਮੰਤਰ ਟੂਣੇ ਕੀਤੇ, ਪਰ ਮੀਂਹ ਨਾ ਪਿਆ । ਅੱਠ ਦਿਨ ਬੀਤ ਗਏ । ਜੋਗੀ ਆਲੇ ਕੌਡੀ, ਛਿੱਕੇ ਕੌਡੀ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਜੱਟ ਕਾਹਲੇ ਪੈ ਗਏ ।

ਓਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਬਾਸਰਕੇ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਆਏ । ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ

ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ, ਤਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਏ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੱਟਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ— 'ਤੁਸਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਵਿੱਚ ਵੱਡਾ ਪਾਪ ਕਮਾਇਆ ਹੈ । ਉਹ ਸਭ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ । ਇਹ ਤਪਾ ਪਖੰਡੀ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਇਕ-ਮਨ ਹੋ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਾਰ ਕੇ, ਆਖੇ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ! ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬਰਕਤ ਹੈ । ਮੀਂਹ ਪੈ ਜਾਵੇਗਾ ।'

ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਕੀਤਾ । ਕੁਝ ਚਿਰ ਮਗਰੋਂ ਨੀਲਾ ਅਕਾਸ਼ ਕਾਲੇ-ਕਾਲੇ ਬੱਦਲਾਂ ਨਾਲ ਕੱਜਿਆ ਗਿਆ । ਕਿਣ-ਮਿਣ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੋਹਲੇਧਾਰ ਵਰਖਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਪਈ । ਔੜ ਹਟ ਗਈ । ਦੁਨੀਆਂ ਵੱਸ ਪਈ ।

ਮੀਂਹ ਵਰ੍ਹਿਆ ਵੇਖ ਕੇ ਜੱਟ ਭੂਏ ਆ ਗਏ । ਉਹ ਹੁਣ ਜੋਗੀ ਦੇ ਉਦਾਲੇ ਜਾ ਹੋਏ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, 'ਨਿਕਲ ਜਾ, ਪਾਪੀਆ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡੋਂ ! ਤੇਰੇ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਮੀਂਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈਂਦਾ । ਤੂੰ ਸਾਥੋਂ ਵੱਡੀ ਭੁੱਲ ਵੀ ਕਰਵਾਈ ਤੇ ਮੀਂਹ ਨਾ ਵਰ੍ਹਾਇਆ । ਚੱਲ ਦੂਰ ਹੋ 'ਜਾ ਪਖੰਡੀਆ !' ਇਹ ਆਖ ਕੇ ਉਹ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਪੱਕੇ ਮਾਰਨ ਲੱਗ ਪਏ । ਪੱਕੇ ਧੌੜੇ ਦੇਂਦੇ ਅਤੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਦੀ ਘਸੀਟਦੇ ਘਸੀਟਦੇ ਉਹ ਓਥੇ ਪਿਆ-ਪਿਆ ਹੀ ਮਰ ਗਿਆ ।

ਓਧਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਖਾਨ ਰਜਾਦੇ ਪੁੱਜੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਿੱਠ ਫੇਰ ਲਈ । ਸ੍ਰੀ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ— 'ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਜੇ ਭੁੱਲ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਬਖਸ਼ ਦਿਓ ।' ਅੱਗੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੋਲੇ— 'ਤੁਸਾਂ ਕਰਾਮਾਤ ਕਿਉਂ ਵਿਖਾਈ ? ਨਾਲੇ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਤਪੇ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕਿਉਂ ਬਣੇ ? ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਰਜਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਖਡੂਰ ਤੋਂ ਇਥੇ ਆਈਏ । ਉਸ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਰੋਸ ਕਾਹਨੂੰ ਕਰਨਾ ਸੀ ?'

ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦਿਲ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਮਾੜਿਆਂ ਨਾਲ ਚੰਗੇ ਹੋ ਕੇ ਵਰਤਣਾ, ਬੁਰੇ ਦਾ ਵੀ ਭਲਾ ਕਰਨਾ,

ਅਪਰਾਧੀ ਨੂੰ ਮਾਫ ਕਰਨਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਠੀਕ ਰਾਹੇ ਪਾਉਣਾ ਅਤੇ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਭਾਣੇ ਨੂੰ ਸਦਾ ਮਿੰਠਾ ਕਰ ਕੇ ਮੰਨਣਾ, ਸਿੱਖੀ ਇਹ ਕੁਝ ਸਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਅਗਾਂਹ ਲਈ ਸੋਧਿਆਂ ਰਹਿਣਾ।

ਓਧਰੋਂ ਖੜੂਰ ਦੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਆ ਪਹੁੰਚੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ— 'ਸਾਥੋਂ ਭੁੱਲ ਹੋ ਗਈ ਜੋ ਅਸਾਂ ਤਪੇ ਦੇ ਝਾਂਜੇ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਖੇਚਲ ਪਾਈ ਏਥੇ ਆ ਟਿਕਣ ਦੀ। ਉਹ ਭੁੱਲ ਬਖਸ਼ੇ ਅਤੇ ਵਾਪਸ ਚੱਲੇ।'

ਗੁਰੂ ਜੀ— 'ਤੁਸਾਂ ਤਪੇ ਨੂੰ ਧੂਹ-ਧੂਹ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਇਹ ਤੁਸਾਂ ਵੱਡਾ ਪਾਪ ਕੀਤਾ। ਤੁਸੀਂ ਪਸ਼ਚਾਤਾਪ ਕਰੋ ਅਤੇ ਕਰਤਾਰ ਤੋਂ ਭੁੱਲ ਬਖਸ਼ਾਓ। ਫੇਰ ਅਰਦਾਸ ਕਰੋ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤਪੇ (ਜੋਗੀ) ਦੀ ਆਤਮਾ 'ਤੇ ਰਹਿਮ ਕਰੇ। ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਜੱਗ ਕਰੋ, ਸਭ ਗਰੀਬ-ਗੁਰਬੇ ਤੇ ਸਾਧਾਂ-ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਛਕਾਓ ਰਜ਼ਾਓ ਅਤੇ ਰਲ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰੋ। ਇਹ ਕੁਝ ਕਰ ਲਵੋਗੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆ ਜਾਵਾਂਗੇ।'

ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੇ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਇਵੇਂ ਹੀ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਪਸ ਖੜੂਰ ਸਾਹਿਬ ਚਲੇ ਗਏ। ਓਥੋਂ ਦੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਮਗਰੋਂ ਵੀ ਸਾਲ ਦੇ ਸਾਲ ਓਥੇ ਜੱਗ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

ਚੌਧਰੀ ਬਖਤਾਵਰ— ਸੰਮਤ ੧੬੦੪ ਦੇ ਕਰੀਬ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸਫਰ ਕੀਤਾ। ਵੈਰੋਵਾਲ ਲਾਗੋਂ ਬਿਆਸ ਪਾਰ ਹੋ ਕੇ ਪਿੰਡੋਂ-ਪਿੰਡ ਡੇਰਾ ਲਾਉਂਦੇ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਆਪ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਗਏ। ਫੇਰ ਸਤਿਨਾਮੁ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਂਦੇ-ਦੇਂਦੇ ਉਹ ਸਤਲੁਜ ਪਾਰ ਹੋ ਕੇ ਮਾਲਵੇ ਵਿੱਚ ਗਏ। ਮਾਲਵੇ ਵਿੱਚ ਉਹ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਕੇ ਹਰੀਕੇ ਆ ਠਹਿਰੇ। ਉਥੇ ਇਕ ਦਿਨ ਓਥੋਂ ਦਾ ਚੌਧਰੀ ਬਖਤਾਵਰ ਆਪ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਇਆ। ਉਹ ੭੦-੭੨ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਭਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਹੰਕਾਰੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਨਾ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤਾ, ਸਗੋਂ

ਰਵਾਂ-ਰਵੀਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਲੰਘ ਉਤੇ ਸਿਰ੍ਹਾਣੇ 'ਤੇ ਹੋ ਜਾ ਬੈਠਾ।

ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਚੌਧਰੀ ਦਾ ਇਹ ਵਤੀਰਾ ਬੁਰਾ ਲੱਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੋਸ-ਭਰੇ ਚਿਹਰੇ ਵੇਖ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ— 'ਕਿਉਂ ਘੁਰੀਆਂ ਪਏ ਵੱਟਦੇ ਹੋ, ਮੈਂ ੭੨ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਛੋਟਾ-ਮੋਟਾ ਬੰਦਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਜੋ ਸਭ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਭੋਂ 'ਤੇ ਬੈਠਾਂ।'

ਖਿਮਾਂ ਤੇ ਸਹਿਨਸ਼ੀਲਤਾ ਦੇ ਪੁੰਜ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਹੱਸ ਪਏ। ਫੇਰ ਆਪ ਨੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਉਸ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੂੰ 'ਮਿਠਤੁ ਨੀਵੀ, ਤੇ ਨਿਵੈ ਸੁ ਗਉਰਾ ਹੋਇ' ਦਾ ਸਬਕ ਸਿਖਾਇਆ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈਆਂ, ਹੰਕਾਰ ਨਾਲ ਮਘ ਰਿਹਾ ਹਿਰਦਾ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਬਣ ਗਿਆ।

ਰੱਬ ਦਾ ਭਾਣਾ ਮੰਨੋ— ਖੜੂਰੋਂ ਤਿੰਨ-ਕੁ ਕੋਹ ਤੇ ਭਾਈ ਜੀਵਾ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਗੁਰਸਿੱਖ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਵੇਰੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਦਹੀਂ ਤੇ ਖਿਚੜੀ ਪੁਚਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਨੇਮ ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਨਿਬਾਹਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਇਹ ਸੇਵਾ ਉਸ ਦੀ ਧੀ ਜਿਵਾਈ ਨੇ ਸੰਭਾਲੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਜਦ ਉਹ ਦਹੀਂ ਖਿਚੜੀ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰਨ ਲੱਗੀ, ਤਾਂ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਹਨੇਰੀ ਵਗਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਹਨੇਰੀ ਹਟਣ ਵਿੱਚ ਨਾ ਆਵੇ। ਜਿਵਾਈ ਨੇ ਕਰਤਾਰ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹਨੇਰੀ ਹਟ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਜੁ ਮੈਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਦਹੀਂ ਤੇ ਖਿਚੜੀ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਵਿੱਚ ਪੁਚਾ ਸਕਾਂ। ਕੁਦਰਤ ਰੱਬ ਦੀ ਹਨੇਰੀ ਹਟ ਗਈ, ਜਿਵਾਈ ਦਹੀਂ ਖਿਚੜੀ ਲੈ ਕੇ ਖੜੂਰ ਜਾ ਪੁੱਜੀ।

ਉਸ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦਹੀਂ ਖਿਚੜੀ ਛਕਣੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂ ਜਿਵਾਈ ਨੇ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੋਲੇ 'ਪੁੱਤਰੀ! ਤੂੰ ਰੱਬ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਤੂੰ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਸਾਨੂੰ ਸਦਾ ਪਿਤਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਆਗਿਆ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਉਹ ਕਰੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ

ਖੁਸ਼ਾ ਜਾਂ ਭਾਣਾ ਜਾਣ ਕੇ ਭਲਾ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਹਨੇਰੀ ਨੇ ਵੀ ਕਈਆਂ ਜੀਆਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨਾ ਸੀ! ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦਾ ਭਾਣਾ ਖੁਸ਼ੀ-ਖੁਸ਼ੀ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।'

ਜਿਵਾਈ ਤੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਇਹ ਅਸੂਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਲਿਆ, ਪੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਅਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਲਿਆ।

ਸਰੀਰਕ ਕਸਰਤ— ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਮਨਾਂ ਤੇ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਹੀ, ਸਗੋਂ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਰੋਏ ਤੇ ਬਲਵਾਨ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। 'ਨਰੋਏ ਬਲਵਾਨ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਨਰੋਆ ਬਲਵਾਨ ਮਨ (ਦਿਮਾਗ) ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਵਰਤ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਨਰੋਈ ਤੇ ਬਲਵਾਨ ਆਤਮਾ ਹੋਵੇ, ਇਹ ਸੀ ਆਪ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਆਪ ਦੇ ਲੰਗਰ ਵਿੱਚ ਘਿਆਲੀ ਖੀਰ ਬਣਦੀ ਤੇ ਵਰਤਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਆਸ਼ੇ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਉਹ ਲਹੁਢੇ ਪਹਿਰ ਗੱਭਰੂਆਂ ਦੀ ਕਸਰਤ ਕਰਵਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘੋਲ ਵੀ ਕਰਵਾਇਆ ਤੇ ਵੇਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਭਲਵਾਨੀ ਅਖਾੜੇ ਦੀ ਥਾਂ ਮਗਰੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ 'ਮੱਲ ਅਖਾੜਾ' ਬਣਿਆ।

ਸੱਚ-ਖੰਡ ਵਾਪਸੀ— ਆਪਣੀ ਸੱਚ-ਖੰਡ ਵਾਪਸੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਇਆ ਵੇਖ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਚੇਤ ਸੁਦੀ ੪ (੩ ਵੈਸਾਖ, ਸੰ: ੧੬੦੯ ਮੁਤਾਬਕ ੨੯ ਮਾਰਚ ਸੰਨ ੧੫੫੨ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਅੱਗੇ ਪੰਜ ਪੈਸੇ ਤੇ ਨਰੇਲ ਰੱਖ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਦਾ ਤਿਲਕ ਲੁਵਾਇਆ, ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਉਸੇ ਦਿਨ ਆਪ ਜੋਤੀ-ਜੋਤਿ ਸਮਾ ਗਏ।

❖ ❖ ❖

ਸੈਚੀ ਤੀਜੀ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ

(ਸੰਮਤ ੧੫੩੬-੧੬੩੧ ਸੰਨ ੧੪੭੯-੧੫੭੪)

ਜਗਤ-ਫੇਰੀ ਦਾ ਸੰਖੇਪ

ਜਨਮ— ਵੈਸਾਖ ਸੁਦੀ ੧੪, (੮ ਜੇਠ) ਸੰਮਤ ੧੫੩੬ ਮੁਤਾਬਕ
੫ ਮਈ ਸੰਨ ੧੪੭੬।

ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ—ਬਾਸਰਕੇ, ਤਹਿਸੀਲ ਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ— ਪਿਤਾ: ਸ੍ਰੀ ਤੇਜ ਭਾਨ ਜੀ, ਮਾਤਾ: ਸ੍ਰੀ ਸੁਲੱਖਣੀ
(ਲਖਮੀ) ਜੀ।

ਵਿਆਹ— ੧੧ ਮਾਘ ਸੰਮਤ ੧੫੫੬ ਨੂੰ ਸਣਖਤਰੇ ਪਿੰਡ ਸ੍ਰੀ ਦੇਵੀ
ਚੰਦ ਬਹਿਲ ਖੱਤਰੀ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕੌਰ ਜੀ
ਨਾਲ ਹੋਇਆ।

ਸੰਤਾਨ— ਦੋ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ— ਬਾਬਾ ਮੋਹਨ ਜੀ ਤੇ ਬਾਬਾ ਮੋਹਰੀ ਜੀ,
ਦੋ ਸਪੁੱਤਰੀਆਂ— ਬੀਬੀ ਦਾਨੀ ਜੀ ਤੇ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ।

ਗੁਰੂ-ਮਿਲਾਪ— ਸੰਮਤ ੧੫੬੭ ਵਿੱਚ, ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ
ਦੇਵ ਜੀ ਨਾਲ।

ਗੋਂਦਵਾਲ }
ਵਸਾਇਆ } ਸੰਮਤ ੧੬੦੬ ਦੇ ਕਰੀਬ।

ਗੁਰਿਆਈ— ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ (ਤਹਿਸੀਲ ਤਰਨ ਤਾਰਨ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਚੇਤ ਸੁਦੀ ੪ (੩ ਵੈਸਾਖ) ਸੰਮਤ ੧੬੦੬,
ਮੁਤਾਬਕ ੨੬ ਮਾਰਚ ਸੰਨ ੧੫੫੨।

ਬਾਉਲੀ ਸਾਹਿਬ }
ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਈ } ੧੬੧੬ ਤੋਂ ੧੬੨੧ ਤੀਕ।

ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ } ਗੋਂਦਵਾਲ (ਗੋਇੰਦਵਾਲ), ਤਹਿਸੀਲ ਤਰਨ ਤਾਰਨ,
ਸਮਾਏ } ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ, ਭਾਦੋਂ ਸੁਦੀ ੧੪ (੧ ਅੱਸੂ)
ਸੰਮਤ ੧੬੩੧, ਮੁਤਾਬਕ ੧ ਸਤੰਬਰ ਸੰਨ ੧੫੭੪।

ਕਾਂਡ ੧

ਗੁਰੂ-ਮਿਲਾਪ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ

ਜਨਮ ਦਿਨ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਵੈਸਾਖ ਸੁਦੀ ੧੪
ਸੰਮਤ ੧੫੩੬ ਨੂੰ ਅਰਥਾਤ ਸੰਮਤ ੧੫੩੬ ਦੇ ਵੈਸਾਖ ਦੀ
ਪੁੰਨਿਆਂ (ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ) ਤੋਂ ਇਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ, ਅਵਤਾਰ
ਧਾਰਿਆ। ਉਸ ਦਿਨ ਜੇਠ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ੮ ਤਰੀਕ ਸੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ
ਸਾਲ ਮੁਜਬ ਉਸ ਦਿਨ ਸੰਨ ੧੪੭੬ ਦੇ ਮਈ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਪੰਜ
ਤਰੀਕ ਸੀ।

ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨਾਲੋਂ ਦਸ ਸਾਲ ਅਤੇ ਪੰਦਰਾਂ ਕੁ ਦਿਨ
ਛੋਟੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨਾਲੋਂ ੨੫ ਕੁ ਵਰ੍ਹੇ
ਵੱਡੇ ਸਨ।

ਜਨਮ ਨਗਰੀ— ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ
ਬਾਸਰਕੇ ਪਿੰਡ (ਤਹਿਸੀਲ ਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ।
ਇਹ ਨਗਰੀ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਚਾਰ ਕੁ ਮੀਲ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਅਤੇ
ਛੇਹਰਟਾ ਸਾਹਿਬ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਕੁ ਮੀਲ ਦੱਖਣ-ਪੱਛਮ
ਵੱਲ ਹੈ।

ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ— ਆਪ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਸ੍ਰੀ ਤੇਜ ਭਾਨ ਸੀ।
ਉਹ ਭੱਲਾ ਖੱਤਰੀ ਬਰਾਦਰੀ ਵਿੱਚੋਂ ਸਨ। ਆਪ ਦੀ ਮਾਤਾ ਦਾ ਨਾਂ
ਮਾਤਾ ਸੁਲੱਖਣੀ (ਲਖਮੀ) ਜੀ ਸੀ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਵੈਸ਼ਨੋ ਧਰਮ ਦੇ
ਅਨੁਸਾਰੀ ਅਤੇ ਬੜੇ ਧਾਰਮਕ ਤੇ ਉਚੇ ਸੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਸਨ।
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਸਰ ਹੇਠ ਸ੍ਰੀ ਅਮਰਦਾਸ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਧਾਰਮਕ
ਰੁਚੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਤੇ ਵਧੀ। ਸ੍ਰੀ ਤੇਜ ਭਾਨ ਜੀ ਵਾਹੀ ਅਤੇ
ਦੁਕਾਨਦਾਰੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਨਿੱਘੇ ਅਤੇ ਮਿੱਠੇ ਸਨ,
ਵਰਤੋਂ-ਵਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਸੱਚੇ ਖਰੇ ਸਨ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਬਰਾਦਰੀ ਤੇ

ਆਂਢ-ਗੁਆਂਢ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੋਖਾ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੀ। ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਜਵਾਨ ਹੋਏ, ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਕੰਮ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ। ਉਹ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰੇ ਕੰਮ ਦੀ ਵੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਤੇਜ ਭਾਨ ਜੀ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਧਰਮ ਤੇ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਖਰਚ ਕਰਨ ਤੇ ਸਿੱਧ ਅਵੱਸਥਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਏ।

ਵਿਆਹ ਤੇ ਸੰਤਾਨ— ਸ੍ਰੀ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ੧੧ ਮਾਘ ਸੰਮਤ ੧੫੫੬ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਦੇਵੀ ਚੰਦ ਬਹਿਲ ਖੱਤਰੀ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕੌਰ ਜੀ ਨਾਲ ਹੋਇਆ। ਵਿਆਹ ਵੇਲੇ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਉਮਰ ਪੌਣੇ ਕੁ ਚੜ੍ਹੀ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਦੋ ਪੁੱਤਰ ਬਾਬਾ ਮੋਹਨ ਜੀ ਤੇ ਬਾਬਾ ਮੋਹਰੀ ਜੀ ਅਤੇ ਦੋ ਧੀਆਂ ਬੀਬੀ ਦਾਨੀ ਜੀ ਤੇ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ।

ਗੁਰ-ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਤਾਂਘ— ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਵਾਂਗ ਸ੍ਰੀ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਵੈਸ਼ਨੋ ਮੱਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਸਨ। ਆਪ ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ, ਦਾਨ-ਪੁੰਨ, ਪੂਜਾ-ਪਾਠ, ਜਪ-ਤਪ ਅਤੇ ਸੰਤ-ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਕਠਨ ਤਾਪ ਸਾਧ-ਸਾਧ ਕੇ ਆਪ ਮਨ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿੱਚ ਕਰਨ ਦੇ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਸਾਲ ਦੇ ਸਾਲ ਗੰਗਾ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਸੰਮਤ ੧੫੬੭ ਦੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਅੱਸੂ ਦੇ ਲਗਭਗ ਵੀਹਵੀਂ ਯਾਤਰਾ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਸਾਧ ਆਪ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਪਰਸਪਰ ਪ੍ਰੇਮ ਪੈ ਗਿਆ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਇਕੱਠੇ ਸਫਰ ਕਰਦੇ ਆਏ। ਮਹੀਨੇ ਕੁ ਮਗਰੋਂ ਦੋਵੇਂ ਬਾਸਰਕੇ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਕੁਝ ਦਿਨ ਆਪ ਦੇ ਪਾਸ ਠਹਿਰ ਗਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਪੱਕੀ ਖਾਂਦਾ ਸੀ, ਮਗਰੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਪੱਕੀ ਵੀ ਖਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਗੁਰੂ ਕੌਣ ਹੈ? ਅੱਗੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਜੇ ਤੀਕ ਅਸਾਂ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, 'ਅਰੇ ਹੇ! ਇਹ ਕੀ ਹੋਇਆ ਨਿਗੁਰੇ ਦਾ ਤਾਂ

ਦਰਸ਼ਨ ਹੀ ਬੁਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਧ ਨਿਗੁਰੇ ਦਾ ਸੰਗ ਕੀਤਾ, ਨਿਗੁਰੇ ਦਾ ਧਾਨ ਵਰਤਦਾ ਤੇ ਨਿਗੁਰੇ ਦੇ ਹੱਥ ਦਾ ਰਿੱਧਾ ਪੱਕਾ ਖਾਂਦਾ ਪੀਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੰਦੇ ਭਾਗ! ਮੇਰੇ, ਤਾਂ ਸੱਭੇ ਵਰਤ, ਨੇਮ, ਇਸ਼ਨਾਨ, ਤਪ, ਧਰਮ-ਕਰਮ ਨਾਸ ਹੋ ਗਏ! ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਜਨਮ ਹੀ ਗਿਆ! ਚਲ ਮਨ! ਕਰ ਪਸ਼ਚਾਤਾਪ ਤੇ ਧੋ ਇਸ ਪਾਪ ਨੂੰ!

ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਵਾਕ ਬੋਲਦਾ-ਬੋਲਦਾ ਤੁਰਦਾ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਇਕ ਨਾ-ਮਿਟਣ ਵਾਲੀ ਉਦਾਸੀ ਵਿੱਚ ਪਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਦੀ ਤਾਂਘ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰ ਉਠੀ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਲੱਭੇ ਕੀਕੁਰ ਤੇ ਕਿਥੋਂ? ਆਪ ਕਈ ਸੰਤਾਂ-ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲੇ ਪਰ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਵੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਹੋਈ, ਤਾਂਘ ਪੂਰੀ ਨਾ ਹੋਈ। ਨਾ ਦਿਨੇ ਚੈਨ ਆਵੇ ਅਤੇ ਨਾ ਰਾਤੀਂ ਨੀਂਦ।

ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਇਸੇ ਉਦਾਸੀ ਤੇ ਬੇਚੈਨੀ ਵਿੱਚ ਲੰਘ ਗਿਆ। ਇਕ ਦਿਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਠਾਲ ਦੇ (ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਦੇ) ਘਰੋਂ ਮਿੱਠੀ-ਮਿੱਠੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਾਈ ਦਿੱਤੀ। ਕੰਨ ਲਾ ਕੇ ਸੁਣਿਆ। ਇਹ ਸੁਣਾਈ ਦਿੱਤਾ :

ਕਰਣੀਂ ਕਾਗਦੁ ਮਨੁ ਮਸਵਾਣੀਂ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਦੁਇ ਲੇਖ ਪਏ ॥
ਜਿਉ ਜਿਉ ਕਿਰਤੁ ਚਲਾਏ ਤਿਉ ਚਲੀਐ ਤਉ ਗੁਣ ਨਾਹੀ ਅੰਤੁ ਹਰੇ ॥੧॥
ਚਿਤ ਚੇਤਸਿ ਕੀ ਨਹੀਂ ਬਾਵਰਿਆ ॥

ਹਰਿ ਬਿਸਰਤ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਲਿਆ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਜਾਲੀ ਰੈਨਿੰ ਜਾਲੁ ਦਿਨੁ ਹੁਆ ਜੇਤੀ ਘੜੀ ਫਾਹੀ ਤੇਤੀ ॥

ਰਸਿ ਰਸਿ ਚੋਗ ਚੁਗਹਿ ਨਿਤ ਫਾਸਹਿ ਛੁਟਸਿ ਮੂੜੇ ਕਵਨ ਗੁਣੀ ॥੨॥

ਕਾਇਆ^੧ ਆਰਣੁ^੨ ਮਨੁ ਵਿਚਿ ਲੋਹਾ ਪੰਚ ਅਗਨਿ^੩ ਤਿਤੁ ਲਾਗਿ ਰਹੀ ॥

੧ ਕਰਨੀ, ਕੀਤੇ ਕੰਮ। ੨ ਸਿਆਹੀ। ੩ ਕੀਤੇ ਕੰਮ, ਕਰਮ। ੪ ਤੇਰਾ।
੫ ਹੇ ਹਰੀ (ਪਰਮਾਤਮਾ)। ੬ ਹੇ ਮਨ। ੭ ਖਿਆਲ ਕਰਦਾ, ਸਮਝਦਾ, ਚੇਤੇ ਕਰਦਾ। ੮ ਮੂਰਖ। ੯ ਗਤ। ੧੦ ਸਰੀਰ, ਦੇਹ। ੧੧ ਲੋਹਾ ਆਦਿ ਧਾਤ ਤਪਾਉਣ ਦੀ ਭੱਠੀ। ੧੨ (ਕਾਮ, ਕਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਹੰਕਾਰ ਆਦਿ) ਪੰਜਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਅੱਗ।

ਕੋਇਲੇ ਪਾਪ ਪੜੇ ਤਿਸੁ ਉਪਰਿ ਮਨੁ ਜਲਿਆ ਸੰਨੀ ਚਿੰਤ ਭਈ ॥੩॥
 ਭਇਆ ਮਨੁਰੁ^{੧੩} ਕੰਚਨੁ^{੧੪} ਫਿਰਿ ਹੋਵੈ ਜੇ ਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤਿਨੇਹਾ^{੧੫} ॥
 ਏਕੁ ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਓਹੁ ਦੇਵੈ ਤਉ ਨਾਨਕ ਕ੍ਰਿਸਟਸਿ^{੧੬} ਦੇਹਾ^{੧੭} ॥੪॥^{੧੮}

ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ, ਬੀਬੀ ਅਮਰੋ ਪੜ੍ਹ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਬੀਬੀ ਸ੍ਰੀ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਦੀ ਨੂੰਹ ਸੀ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਤੇ ਹੋਰ ਜੋ ਬਾਣੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਣੀ ਉਸ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਉਪਰ ਡੂੰਘਾ ਅਸਰ ਹੋਇਆ, ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਤਾਂਘ ਉਠੀ ਕਿ ਜਿਸ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਇਹ ਬਾਣੀ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੀਏ। ਨਾਲ ਹੀ ਮਨ ਵਿੱਚ ਆਸ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਦਰੋਂ-ਘਰੋਂ ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਿਲੇਗੀ। ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਉਹ ਉਸ ਬੀਬੀ ਪਾਸ ਗਏ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ- 'ਪੁੱਤਰੀ! ਜਿਸ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਸਉ, ਉਹ ਕਿਸ ਦੀ ਹੈ? ਉਹ ਕਿਥੇ ਹੈ?'

ਬੀਬੀ ਅਮਰੋ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ- 'ਪਿਤਾ ਜੀ! ਇਹ ਬਾਣੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਪ ਤਾਂ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਗੋਦੀ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਖਡੂਰ ਵਿੱਚ।'

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਹ ਬੀਬੀ ਅਮਰੋ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਇਹ ਗੱਲ ਸੰਮਤ ੧੫੬੭ ਦੇ ਕੱਤੇ-ਮੱਘਰ ਗਿਰਦੇ ਦੀ ਹੈ। ਆਪ ਦੀ ਉਮਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਢੇ ੬੧ ਕੁ ਸਾਲ ਦੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸਾਢੇ ੩੬ ਕੁ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਸੀ।

❖ ❖ ❖

੧੩ ਲੋਹੇ ਦੀ ਮੈਲ, ਲੋਹਾ ਢਾਲਣ ਤੇ ਜੋ ਖਿੰਘਰ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਢੇਲਾ ਸੁੱਧ ਲੋਹੇ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੪ ਸੋਨਾ। ੧੫ ਤੇਰੇ ਜਿਹਾ। ੧੬ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੧੭ ਸਰੀਰ। ੧੮ ਸਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧, ਪੰਨਾ ੯੯੦।

ਕਾਂਡ ੨

ਗੁਰ-ਮਿਲਾਪ, ਗੁਰੂ-ਦੁਆਰੇ ਘਾਲ, ਗੁਰ-ਗੋਦੀ

ਗੁਰ-ਮਿਲਾਪ- ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜ ਕੇ ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਗਏ, ਤਾਂ ਝਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਢਹਿ ਪਏ। ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਜਿਹੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਹੱਥ ਧਰਿਆ, ਫੇਰ ਮੱਥੇ ਹੇਠ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਸਿਰ ਚੁੱਕਿਆ ਅਤੇ ਪਾਸ ਬੈਠਣ ਲਈ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਪਰ ਉਹ ਫੂੜੀ ਉਪਰ ਬਹਿ ਗਏ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, 'ਮੈਂ ਕੁੜਮ ਬਣ ਕੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਭਿਖਾਰੀ ਬਣ ਕੇ ਸ਼ਰਨਾਗਤ ਹਾਂ, ਬੇਆਸਰਾ ਤੇ ਬੇਟਿਕਾਣਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਤੱਕ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਦਿਓ ਟਿਕਾਣਾ ਤੇ ਓਟ, ਇਸ ਬੇਓਟ ਨੂੰ, ਦਿਓ ਥਾਂ ਇਸ ਨਿਥਾਵੇਂ ਨੂੰ।'

ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਸੇਵਕ ਨੇ ਆ ਕੇ ਖ਼ਬਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਲੰਗਰ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਕੁੜਮ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਲੰਗਰ ਵਿੱਚ ਪਰਸ਼ਾਦ-ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਗਏ। ਪੰਗਤ ਲੱਗ ਗਈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਕੁਝ ਵਿੱਥ 'ਤੇ ਬਹਿ ਗਏ। ਜਾਂ ਵਰਤਾਵੇ ਮਹਾਂ ਪਰਸ਼ਾਦ (ਮਾਸ) ਲਿਆਏ, ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਸੋਚਣ ਲੱਗੇ, ਮੈਂ ਵੈਸ਼ਨੋਂ ਹਾਂ ਮਾਸ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਖਾਧਾ। ਜੇ ਖਾਵਾਂ ਤਾਂ ਧਰਮ ਗਿਆ, ਜੇ ਨਾ ਖਾਵਾਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਕਿਵੇਂ ਧਾਰਾਂ? ਹੱਛਾ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਹਨ, ਇਹ ਆਪ ਹੀ ਵਰਜ ਦੇਣਗੇ, ਨਾਲੇ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਊ ਕਿ ਇਹ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਤੇ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਹਨ।

ਏਧਰ ਇਹ ਫੁਰਨੇ ਫੁਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਓਧਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵਰਤਾਵੇ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਪੰਗਤ ਵਿੱਚ ਜੋ ਔਹ ਨਵੇਂ ਸੱਜਣ ਬੈਠੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਂਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਨਾ ਪਰੋਸਣਾ। ਸੁਣਦੇ ਸਾਰ ਸ੍ਰੀ

ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰ ਉਠਿਆ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਜਦ ਫੇਰ ਲੰਗਰ ਵਿੱਚ ਗਏ, ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਖਿਆਲ ਆਇਆ, 'ਜਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੇ ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਖਿਆਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿੱਥ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਅੱਜ ਜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਿਰਸੰਸੇ ਸੀਤ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਸਮਝ ਕੇ ਖਾ ਲਵਾਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿੱਥ ਮਿਟ ਜਾਊ।'

ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਰਤ ਚੁਕਿਆ। ਸਾਰੇ ਛਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੱਗੋਂ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦਾ ਕੋਲ ਚੁੱਕ ਕੇ ਵਰਤਾਵੇ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਸ ਨਵੇਂ ਸੱਜਣ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਦਿਉ। ਸ੍ਰੀ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਇਹ ਸੀਤ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਿਆ। ਮਾਸ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ੰਕਾ ਨਵਿਰਤ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਗੁਰੂ ਪੂਰਨ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਧਾਰ ਲਿਆ ਤੇ ਸਿੱਖ ਬਣ ਗਏ।

ਗੁਰੂ-ਦੁਆਰੇ ਘਾਲ— ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਵਾਪਸ ਘਰ ਨਾ ਗਏ। ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਟਿਕ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਤੇ ਗੁਰ-ਸੰਗਤ ਦੀ ਤਨ ਮਨ ਦੁਆਰਾ ਕਠਨ ਤੇ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ।

ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਵੱਡਾ ਨੇਮ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਰਹਿਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਵੱਡਾ ਅੰਗ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਦਾ ਕਮਾ ਕੇ ਵਿਖਾਇਆ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਨੇਮ (ਸੇਵਾ) ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰ ਕੇ ਵਿਖਾਈ। ਆਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠ ਕੇ, ਹਰ ਰੋਜ਼ ਢਾਈ ਤਿੰਨ ਕੋਹ ਦੂਰ ਬਿਆਸ ਦਰਿਆ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗਾਗਰ ਭਰ ਕੇ ਲਿਆਉਂਦੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਫੇਰ ਲੰਗਰ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਪੁਚਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਖੂਹ ਤੇ ਖਲੋ ਕੇ ਪਾਣੀ ਭਰਦੇ ਅਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਤਿਹਾਏ-ਪਿਆਸੇ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਆਉਂਦੇ ਸਨ, ਲੰਗਰ ਵਰਤਣ

ਵੇਲੇ ਪੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੱਜਰਾ ਜਲ ਜਾ ਛਕਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਆਪ ਭੋਜਨ ਸਭ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ੬੧-੬੨ ਸਾਲ ਦੀ ਬਿਰਧ ਅਵਸਥਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਇਹ ਸਭ ਸੇਵਾ ਆਪ ਅਣਖੱਕ ਗਭਰੂਆਂ ਵਾਂਗ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਦਿਲ ਹਰ ਵੇਲੇ ਕਰਤਾਰ ਵੱਲ ਲਾਈ ਰੱਖਦੇ ਸਨ, ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਜਾਂ ਸਤਿਨਾਮੁ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਸੇਵਾ ਕੇਵਲ ਸੇਵਾ ਦੀ ਖਾਤਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਖਾਤਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਆਪ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਖਾਹਿਸ਼ ਜਾਂ ਲਾਲਸਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਇਕ ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਆਪਣੇ ਨਿਤਨੇਮ ਮੂਜਬ ਬਿਆਸ ਤੋਂ ਜਲ ਦੀ ਗਾਗਰ ਲਿਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਜ਼ੋਰ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰ੍ਹਨ ਅਤੇ ਠੱਕਾ ਵਗਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਹਨੇਰਾ ਸਮਾਂ, ਹਨੇਰੀ ਅਤੇ ਝੰਬ ਦੇ ਮੀਂਹ ਦਾ ਜ਼ੋਰ, ਬ੍ਰਿਧ ਸਰੀਰ, ਮੋਢੇ ਉਤੇ ਜਲ ਦੀ ਭਾਰੀ ਗਾਗਰ, ਢਾਈ ਤਿੰਨ ਕੋਹ ਦੀ ਵਾਟ ਅਤੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਚਿੱਕੜ ਤੇ ਤਿਲੁਕਣ! ਇਕ ਪਾਸੇ ਸੀ ਪ੍ਰੇਮ ਸੇਵਾ ਦੀ ਤਾਂਘ ਅਤੇ ਸਿਦਕ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸੀ ਸਰੀਰਕ ਕਸ਼ਟ, ਕੁਦਰਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਅਤੇ ਕਰੜੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਕਰਦੇ ਗੁਰ-ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਦੇ ਤੁਰੇ ਗਏ।

ਪਿੰਡ ਤਾਈਂ ਪਹੁੰਚਣ ਤੀਕ ਸਾਰੇ ਪਾਣੀ ਹੀ ਪਾਣੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਪਰੋਂ ਹਨੇਰਾ ਹੀ ਸੀ। ਦਿਸਦਾ ਭਾਲਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਰਾਹ ਦਾ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਾ। ਰਾਹ ਦੇ ਲਾਗੇ ਜੁਲਾਹਿਆਂ ਦਾ ਘਰ ਸੀ। ਰਾਹ ਖੁੰਝ ਕੇ ਓਧਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਕਿੱਲੇ ਦਾ ਠੇਡਾ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਆਪ ਖੱਡੀ ਦੇ ਟੋਏ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗ ਪਏ, ਡਿੱਗ ਤਾਂ ਪਏ ਪਰ ਮੋਢੇ ਉਤੇ ਗਾਗਰ ਡਿੱਗਣ ਡੁੱਲ੍ਹਣ ਨਾ ਦਿੱਤੀ।

ਖੜਾਕ ਸੁਣ ਕੇ ਜੁਲਾਹੇ ਨੇ ਜੁਲਾਹੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, 'ਕੋਈ ਖੱਡੀ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੌਣ ਹੈ?'

ਜੁਲਾਹੀ ਬੋਲੀ— 'ਡਿੱਗਾ ਹੋਣਾ ਅਮਰੂ ਨਿਥਾਵਾਂ, ਜਿਸ ਨੂੰ

ਨਾ ਦਿਨੇ ਚੈਨ ਅਤੇ ਨਾ ਰਾਤ ਅਰਾਮ, ਜਿਹੜਾ ਘਰੋਂ-ਘਾਟੋਂ ਗਿਆ ਗੁਜ਼ਰਿਆ, ਪੇਟ ਦੀ ਖਾਤਰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਭਰਦਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਕੌਣ ਹੋਣਾ ਏ ?

ਸ੍ਰੀ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਉਠੇ ਅਤੇ ਜੁਲਾਹੀ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, 'ਕਮਲੀਏ ! ਜਿਸ ਨੂੰ ਟਿਕਾਣਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਦੇ ਸਾਈਂ ਗੁਰੂ ਦਾ, ਉਹ ਨਿਥਾਵਾਂ ਕਿਉਂ ? ਮੇਰਾ ਥਾਂ ਹੈ ਗੁਰੂ ਆਪ, ਕਮਲੀਏ !'

ਇਹ ਆਖ ਕੇ ਆਪ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਨੂੰ ਵਗ ਤੁਰੇ ਅਤੇ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਆਪ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਇਆ। ਦਿਨ ਹੋਏ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਤੋਂ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਵਾਪਰੀ ਘਟਨਾ ਦਾ ਹਾਲ ਪੁੱਛਿਆ। ਅੱਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਆਪ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦੇ ਹੋ। ਕੀ ਬਿਨੈ ਕਰਾਂ ?'

ਇੰਨੇ ਨੂੰ ਉਹ ਜੁਲਾਹਿਆ ਆ ਗਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ, 'ਮੇਰੀ ਜੁਲਾਹੀ ਓਦੋਂ ਦੀ ਹੀ ਕਮਲੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਡਾਢੀ ਭੁੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ! ਉਸ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ੋ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੋਲੇ— ਤੇਰੀ ਤੀਵੀਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਬੜੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਨਿਥਾਵਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਹੈ, ਪਰ ਜਾਹ, ਤੇਰੀ ਜੁਲਾਹੀ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਆ।

ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਵੱਲ ਤੱਕਿਆ ਅਤੇ ਮਿਹਰਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰਸਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, 'ਪੁਰਖਾ ! ਤੁਸੀਂ ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਦੇ ਮਾਣ ਹੋ, ਨਿਥਾਵਿਆਂ ਦੇ ਥਾਂ ਹੋ, ਨਿਓਟਿਆਂ ਦੀ ਓਟ ਹੋ, ਨਿਆਸਰਿਆਂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹੋ, ਨਿਧਿਰਿਆ ਦੀ ਧਿਰ ਹੋ, ਗਈ ਬਹੋੜ ਹੋ; ਬੰਦੀ ਛੇੜ ਹੋ, ਪੁਰਖਾ ! ਤੁਸੀਂ ਧੰਨ ਹੋ।'

ਗੋਂਦਵਾਲ— ਸ੍ਰੀ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਇਹ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਸੰਮਤ ੧੬੦੫ ਵਿੱਚ ਹੋਈ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਮਗਰੋਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਕਿ ਬਿਆਸ ਦੇ ਪੱਤਣ ਦੇ ਪਾਸ ਨਵਾਂ ਨਗਰ

ਵਸਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਜਿਥੇ ਬਿਆਸੋਂ ਉਰਾਰ ਪਾਰ ਆਉਣ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਨੂੰ ਅਰਾਮ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਮਿਲ ਜਾਇਆ ਕਰੇ। ਗੋਂਦਾ ਨਾਮੇ ਮਰਵਾਹੇ ਖੱਤਰੀ ਦੀ ਬਿਆਸ ਲਾਗੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਭੋਂ ਸੀ। ਉਹ ਬਿਆਸ ਦੇ ਕੰਢੇ ਬਸਤੀ ਵਸਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਵਸਾਈ ਵੀ ਸੀ ਕਈ ਵੇਰ, ਪਰ ਵਿਘਨ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਬਸਤੀ ਉਝੜ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਗੋਂਦੇ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਮੰਨ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਉਸ ਨਾਲ ਭੇਜਿਆ। ਨਗਰੀ ਵੱਸ ਪਈ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਜਾਂ ਗੋਂਦਵਾਲ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਲਈ ਗੋਂਦੇ ਨੇ ਮਕਾਨ ਵੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਮੂਜਬ ਆਪ ਓਥੇ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਪਰਵਾਰ ਕਬੀਲਾ ਵੀ ਆਪ ਬਾਸਰਕੇ ਤੋਂ ਲੈ ਆਏ ਅਤੇ ਗੋਂਦਵਾਲ ਸਾਰੇ ਕਬੀਲੇ ਦਾ ਵਤਨ ਬਣ ਗਿਆ।

ਗੋਂਦਵਾਲ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਏਹ ਨੇਮ ਖੱਝਾ ਕਿ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਬਿਆਸ ਦੇ ਜਲ ਦੀ ਗਾਗਰ ਲੈ ਕੇ ਖੜੂਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣਾ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਉਣਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਸਤ੍ਰ ਧੋਣੇ, ਲੰਗਰ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮੀਂ ਵਾਪਸ ਗੋਂਦਵਾਲ ਚਲੇ ਜਾਣਾ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਮਗਰੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਖੇਚਲ ਨਾ ਕਰਿਆ ਕਰੋ, ਗੋਂਦਵਾਲ ਹੀ ਟਿਕਿਆ ਕਰੋ, ਅਸੀਂ ਆਪ ਆ ਪੁੱਜਿਆ ਕਰਾਂਗੇ ਕਦੇ ਕਦੇ। ਸੋ ਇਓਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ।

ਗੁਰ-ਗੱਦੀ— ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਜਾਣ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਮਗਰੋਂ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਦੀ ਜੁੰਮੇਵਾਰੀ ਸ੍ਰੀ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਚੁੱਕਣੀ ਤੇ ਨਿਥਾਹੁਣੀ ਹੈ। ਉਹ ਘਾਲ ਪਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪੂਰੇ ਉਤਰੇ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਕਾਰਦੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲੋਂ ਉਚੇ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ— ਦਾਸੂ ਜੀ ਤੇ ਦਾਤੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ

ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ, 'ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਵਿਰਾਸਤ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਇਸ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਗੱਦੀ ਮਾਮਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਜੀਅ ਦਾਨ ਦੇਣ ਦੀ ਜਗਵੇਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਦੁਨੀਆਂਦਾਰੀ ਦਾ ਮੁਰਾਤਬਾ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਕਰਤੀਆਂ ਜੁਮੇਵਾਰੀਆਂ ਦੀ ਪੰਡ ਹੈ। ਇਸ ਵੱਲ ਨਾ ਝਾਕੋ, ਪਰ ਉਹ ਨਾ ਸਮਝੋ।

ਆਪਣੀ ਸੱਚ-ਖੰਡ ਵਾਪਸੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਪੁੱਜਾ ਵੇਖ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਚੇਤ ਸੁਦੀ ੪ (੩ ਵੈਸਾਖ) ਸੰਮਤ ੧੬੦੯, ਮੁਤਾਬਕ ੨੯ ਮਾਰਚ ਸੰਨ ੧੫੫੨ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸ੍ਰੀ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਅੱਗੇ ਪੰਜ ਪੈਸੇ ਤੇ ਨਰੇਲ ਰੱਖ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਅਤੇ ਫੇਰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਬਾਹੋਂ ਫੜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਿੰਘਾਸਨ 'ਤੇ ਬਿਠਾਇਆ। ਫੇਰ ਆਪ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮੂਜਬ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਦਾ ਤਿਲਕ ਲਾਇਆ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਅੱਗੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਵੱਲ ਤੱਕਿਆ, ਪਰ ਉਹ ਨਾ ਉਠੇ। ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਆ। ਜਿਹਾ ਕਿ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :

ਪੁਨ ਸੰਗਤਿ ਮਹਿ ਕਹਯੋ ਸੁਨਾਈ :
ਮਮ ਸਰੂਪ ਅਥਿ ਇਹੈ ਸੁਹਾਈ ॥੨੮॥
ਮੇ ਮਹਿ ਇਸ ਮਹਿ ਭੇਦ ਨ ਜਾਨਹੁੰ।
ਏਕ ਸਰੂਪ ਦੁਹੁਨ ਕੋ ਮਾਨਹੁੰ।
(ਗਸਿ ੧ ਅੰਸੂ ੨੭)

❖ ❖ ❖

ਕਾਂਡ ੩

ਦਾਸੂ ਜੀ, ਦਾਤੂ ਜੀ, ਸੰਨੂ ਸਾਹਿਬ

ਦਾਸੂ ਜੀ— ਸ੍ਰੀ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਸੌਂਪ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਜੋਤੀ-ਜੋਤ ਸਮਾ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਮੂਜਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਗੋਂਦਵਾਲ ਚਲੇ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਗੁਰੂ ਬਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਤੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਦਾਸੂ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਦੀ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੀ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਉਹ ਗੁਰਿਆਈ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਉਤਾਰਦੇ ਰਹੇ। ਉਪਦੇਸ਼, ਅਸੀਸਾਂ ਅਤੇ ਵਰ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ, ਪਰ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਿਰ ਫਿਰ ਗਿਆ। ਬਥੇਰੇ ਦਵਾ ਦਾਰੂ ਕੀਤੇ ਸਿਰ ਠੀਕ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਖੀਵੀ ਜੀ ਨੇ ਦਾਸੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕੀਤੀ ਅਦੁਲਣ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਤਕਲੀਫ ਵਿਆਪੀ ਹੈ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਸਮਝਾਉਣੀ ਮੂਜਬ ਦਾਸੂ ਜੀ ਗੋਂਦਵਾਲ ਗਏ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਚਰਨੀਂ ਪਏ ਅਤੇ ਭੁੱਲ ਮੰਨ ਕੇ ਖਿਮਾ ਦੇ ਜਾਚਕ ਬਣੇ। ਸਦ ਬਖਸ਼ਿੰਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭੁੱਲ ਬਖਸ਼ੀ ਅਤੇ ਅਸੀਸ ਦਿੱਤੀ। ਦਾਸੂ ਜੀ ਰਾਜੀ ਹੋ ਕੇ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਫੇਰ ਕਦੇ ਵੀ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਵੱਲ ਹੱਕਦਾਰਾਂ ਵਾਲੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਨਾ ਤੱਕਿਆ।

ਦਾਤੂ ਜੀ— ਦਾਸੂ ਜੀ ਤਾਂ ਸਮਝ ਗਏ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਹੀ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਦੇ ਯੋਗ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਦਾਤੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਨਾ ਮੰਨੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਠ-ਯੋਗ

ਸਾਧ ਕੇ ਸਿੱਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ, ਤਾਂ ਜੋ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਵਿਖਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਗਰ ਲਾ ਸਕਣ। ਸਵਾਰਥੀ ਲੋਕ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕਦੇ ਭੜਕਾਉਂਦੇ ਸਨ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਤੇਜ਼ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵੇਖ ਕੇ ਦਾਤੂ ਜੀ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਈਰਖਾ ਦੇ ਭਾਂਬੜ ਬਲ ਉਠੇ। ਇਕ ਦਿਨ ਈਰਖਾ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰੇ ਪੀਤੇ ਉਹ ਗੋਂਦਵਾਲ ਜਾ ਪਹੁੰਚੇ। ਤ੍ਰਕਾਲਾਂ ਵੇਲੇ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕੀਰਤਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੰਗਤ ਮਗਨ ਬੈਠੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮਾਧੀ ਵਿੱਚ ਜੁੜੇ ਸਿੰਘਾਸਨ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਦਾਤੂ ਜੀ ਅੱਗੇ ਵਧੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਲੱਤ ਕੱਢ ਮਾਰੀ। ਆਪ ਸਿੰਘਾਸਨ ਤੋਂ ਡਿੱਗ ਪਏ। ਸੰਭਲ ਕੇ ਉਠੇ ਤੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਖੜਾ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇੰਨੇ ਨੂੰ ਦਾਤੂ ਜੀ ਸਿੰਘਾਸਨ 'ਤੇ ਬਹਿ ਗਿਆ। ਆਪ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰ ਫੜ ਘੁੱਟਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਫੇਰ ਬੋਲੇ, 'ਮੇਰਾ ਬਿਰਧ ਸਰੀਰ ਤੇ ਹੱਡ ਕਰੜੇ ਹਨ। ਆਪ ਦੇ ਚਰਨ ਸੁਹਲ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਟ ਲੱਗੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਆਪ ਮੇਰੇ ਗੁਰਦੇਵ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਹੋ। ਆਪ ਨੂੰ ਲੱਤ ਮਾਰਨ ਦੀ ਖੇਚਲ ਤੋਂ ਤਕਲੀਫ ਹੋਈ ਹੋਵੇਗੀ। ਹੁਕਮ ਕਰੋ ਆਪ ਕੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ?'

ਦਾਤੂ ਜੀ ਸਮਝੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਡਰ ਗਏ ਹਨ। ਕੜਕ ਕੇ ਬੋਲੇ, 'ਗੱਦੀ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਮੈਂ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੈਂ ਗੁਰੂ ਬਣਨ ਵਾਲਾ, ਤੂੰ ਦਾਸ ਹੈਂ, ਸਾਡਾ ਘਰੋਗੀ ਚਾਕਰ ਹੈਂ। ਸਾਨੂੰ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਬਸ, ਇਹੋ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕਿ ਇਥੋਂ ਚਲੇ ਜਾਓ। ਮਾਲਕ ਆ ਗਏ ਹਨ, ਆਪੇ ਸਭ ਕੰਮ ਸੰਭਾਲਣਗੇ। ਜਾਓ, ਚਲੇ ਜਾਓ।'

ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਪੁੰਜ ਗੁਰੂ ਜੀ 'ਸੱਤਬਚਨ' ਕਹਿ ਕੇ ਓਥੋਂ ਚਲੇ

ਗਏ। ਮਗਰੋਂ ਸਿੱਖ ਇਕ-ਇਕ ਕਰ ਕੇ ਉਠ ਗਏ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਸਿੰਘਾਸਨ ਉਪਰ ਦਾਤੂ ਜੀ ਅਤੇ ਉਦਾਲੇ ਚਾਰ ਪੰਜ ਨਾਲ ਆਏ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਦਾਤੂ ਹੋਰੀਂ ਦੀਵਾਨ ਲਾ ਬੈਠੇ, ਪਰ ਸੰਗਤਾਂ ਨਾ ਆਈਆਂ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਮਗਰੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਦਾ, ਦੀਵਾਨ ਦਾ, ਲੰਗਰ ਦਾ ਸਮਿਆਨ ਜੋ ਕੁਝ ਹੱਥ ਲੱਗਾ ਖੱਚਰਾਂ 'ਤੇ ਲੱਦ ਕੇ ਖੜੂਰ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ। ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਡਾਕੂਆਂ ਸਭ ਕੁਝ ਖੋਹ ਲਿਆ। ਦਾਤੂ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰ ਤੇ ਡਾਢੀ ਸੱਟ ਲੱਗੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਤ ਦਾ ਦੁੱਖ ਹੋਇਆ।

ਸੰਨ੍ਹ ਸਾਹਿਬ— ਦੀਵਾਨ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ਤੁਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਜਨਮ-ਨਗਰ ਬਾਸਰਕੇ ਪੁੱਜੇ। ਪਿੰਡੋਂ ਬਾਹਰ ਇਕ ਕੋਠੇ ਵਿੱਚ ਬਿਰਾਜ ਕੇ ਭਜਨ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਬਾਹਰ ਬੂਹੇ ਉਤੇ ਇਹ ਹੁਕਮ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ— 'ਜੇ ਕੋਈ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਸਾਡਾ ਦਰ ਖੋਲ੍ਹੇਗਾ, ਉਹ ਸਾਡਾ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ 'ਗੁਰੂ' ਨਹੀਂ ਰਹਾਂਗੇ।'

ਆਪ ਦੇ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਣ 'ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿੱਚ ਘਬਰਾਹਟ ਹੋਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੂਰ-ਨੇੜੇ ਭਾਲ ਕੀਤੀ ਜੋ ਨਿਸਫਲ ਰਹੀ। ਮੁਖੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸੋਚ ਕੇ ਇਹ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ ਕਿ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਪਾਸ ਚੱਲੀਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਖੀਏ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰੋ। ਸੰਗਤ ਬਾਬਾ ਜੀ ਪਾਸ ਪੁੱਜੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਗਤ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਮੰਨ ਲਈ। ਉਹ ਸੰਗਤ ਦੇ ਨਾਲ ਗੋਂਦਵਾਲ ਜਾ ਪੁੱਜੇ। ਜਿਸ ਘੋੜੀ ਉਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਉਸ ਉਪਰ ਕਾਠੀ ਆਦਿ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸੰਗਤ ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰ ਪਈ। ਘੋੜੀ ਰਵਾਂ ਰਵੀਂ ਉਸ ਕੋਠੇ ਪਾਸ ਜਾ ਖੜੋਤੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮਾਧੀ ਲਾਈ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਬੂਹੇ

ਬਾਹਰਲਾ ਹੁਕਮ ਵੇਖ ਕੇ ਸੰਗਤ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋਈ ਪਰ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੇ ਪਿਛਲੀ, ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਦੀ, ਕੰਧ ਨੂੰ ਸੰਨ੍ਹ ਲਾਈ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਦੀ ਲੰਘ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਅਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਓ, ਉਹ ਬਿਹਬਲ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਜੇ ਭੁੱਲ ਹੋਈ ਹੈ ਤਾਂ ਬਖਸ਼ ਲੈਣੀ। ਪਰ ਆਪ ਦੀ ਲਿਖੀ ਆਗਿਆ ਭੰਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ! ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਵੇਖ ਲਵੋ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਦ ਹੈ।'

ਗੁਰੂ ਜੀ ਹੱਸ ਪਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦੇ ਪਰਮ ਸਿਦਕ ਅਤੇ ਸਿਆਣਪ ਦੀ ਸਲਾਹੁਤਾ ਕੀਤੀ। ਫੇਰ ਆਪ ਬਾਹਰ ਆਏ। ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਚਲੇ ਗਏ।

ਉਸ ਥਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੰਨ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਬਣਿਆ। ਓਥੇ ਹਰ ਸਾਲ ਪਹਿਲੇ ਸਰਾਧ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਮੇਲਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

❖ ❖ ❖

ਕਾਂਡ ੪

ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਜਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਨਵੀਂ ਕੌਮ ਸਾਜੀ ਜਾਵੇ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਤੇ ਉਣਤਾਈਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਵੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਸਨ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਲੰਕਤ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਧਾਰਮਕ ਜਾਂ ਆਤਮਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪ ਨੇ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰ ਵੱਲ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਕਾਰਜ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਤਾਂ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਰੋਜ਼ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਨੇਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਜੇ ਕਈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਮਾਜਕ ਰੀਤੀ-ਰਸਮਾਂ ਅਤੇ ਭਰਮਾਂ-ਵਹਿਮਾਂ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜੋ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਕੇਂਦਰੀ ਅਸੂਲਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਸੰਗਤ ਜਾਂ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਭ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਪਿਤਾ ਦੇ ਜਾਏ ਭੈਣ-ਭਰਾ ਸਮਝਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਬਾਹਰ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਤੇ ਵਰਤੋਂ-ਵਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਅਤੇ ਉਚ-ਨੀਚ ਦੇ ਫਰਕ ਵਿਤਕਰੇ ਅਜੇ ਚਾਲੂ ਸਨ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਅਛੂਤ, ਭਿੱਟੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਭਿੱਟਣਹਾਰੇ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਰਕਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਥਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਫਰਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਗੱਲ ਕੀ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਜੀਵਨ ਨਿੱਜੀ ਜੀਵਨ ਨਾਲੋਂ ਹੋਰਵੇਂ ਨੇਮਾਂ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਨੇਮਾਂ ਤੇ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਉਲਟ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਹਾਲਤ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਵੱਲ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ।

(੧) ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦਾ ਖੰਡਨ— ਪਹਿਲੇ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੇ ਭਰਮਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਬੇਨਿਆਈਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪੂਰਨੇ ਵੀ ਪਾਏ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਕੰਮ ਵੱਲ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਥੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ 'ਉਚੀ' ਜਾਤ ਜਾਂ ਕੁਲ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਵਾਲਾ ਵੇਖਿਆ, ਆਪ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਉਚ-ਨੀਚ ਦੇ ਫਰਕ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਾਇਆ। ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਵਾਰ ਪਿਰਥੀ ਮੱਲ ਤੇ ਤੁਲਸਾਂ ਦੇ ਸੱਜਣ ਜੋ ਭੱਲੇ ਜਾਤ ਦੇ ਖੱਤਰੀ ਸਨ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਆ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, 'ਮਹਾਰਾਜ, ਆਪ ਭੀ ਭੱਲੇ ਹੋ, ਅਸੀਂ ਭੀ ਭੱਲੇ ਹਾਂ। ਜਾਤ ਦਾ ਮਾਣ ਦਾਹਵਾ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਹਾਂ।'

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਾਡੀ ਜਾਤ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਮਨੁੱਖ ਹਾਂ। ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਜਾਤ ਦਾ ਮਾਣ (ਹੰਕਾਰ) ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਉਚ-ਜਾਤੀਆ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਉਚੇ ਨੇਕ ਕੰਮ ਕਰੇ। ਅੱਗੇ ਜਾਤ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਦਾ, ਉਥੇ ਤਾਂ ਕੀਤੇ ਕੰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਬੇੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਨਾਲ ਹੀ ਆਪ ਨੇ ਚੋਖੀ ਬਾਣੀ ਅਜਿਹੀ ਰਚੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਾਤ ਦੇ ਗੁਮਾਨ ਨੂੰ ਭੈੜਾ ਅਤੇ ਰੱਬ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਦੇ ਉਲਟ ਦੱਸਿਆ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਵਰਜਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਜਾਤ-ਹੰਕਾਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਆਪ ਨੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਿਆ:

ਜਾਤਿ ਕਾ ਗਰਬੁ ਨ ਕਰੀਅਹੁ ਕੋਈ ॥

ਬ੍ਰਹਮੁ ਬਿੰਦੈ ਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ਹੋਈ ॥੧॥

ਜਾਤਿ ਕਾ ਗਰਬੁ ਨ ਕਰਿ ਮੂਰਖ ਗਵਾਰਾ ॥

ਇਸੁ ਗਰਬ ਤੇ ਚਲਹਿ ਬਹੁਤੁ ਵਿਕਾਰਾ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

੧ ਹੰਕਾਰ, ਗੁਮਾਨ । ੨ ਪਰਮਾਤਮਾ । ੩ ਜਾਣੇ, ਵੇਖੇ । ੪ ਐਸ਼, ਖਰਾਬੀਆਂ, ਪਾਪ ਰੋਗ ।

ਚਾਰੇ ਵਰਨ^੧ ਆਖੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ॥

ਬ੍ਰਹਮੁ ਬਿੰਦੈ ਤੇ ਸਭ ਓਪਤਿ^੨ ਹੋਈ ॥੨॥

ਮਾਟੀ ਏਕ ਸਗਲ ਸੰਸਾਰਾ ॥

ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਭਾਂਡੇ ਘੜੈ ਕੁਮਾਰਾ^੩ ॥੩॥

ਪੰਚ ਤਤੁ ਮਿਲਿ ਦੇਹੀ ਕਾ ਆਕਾਰਾ ॥

ਘਟਿ ਵਧਿ ਕੇ ਕਰੈ ਬੀਚਾਰਾ ॥੪॥

ਕਹਤੁ ਨਾਨਕ ਇਹੁ ਜੀਉ ਕਰਮ ਬੰਧੁ^੪ ਹੋਈ ॥

ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਭੇਟੇ^੬ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ ॥੫॥^੨

੨) ਛੂਤ-ਛਾਤ— ਛੂਤ-ਛਾਤ ਅਤੇ ਉਚ-ਨੀਚ ਦੇ ਵਹਿਮਾਂ ਅਤੇ ਵਿਤਕਰਿਆਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪਹਿਲੇ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਅੱਗੇ ਹੀ ਇਹ ਨੇਮ ਬੱਧਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਲੰਗਰ ਵਿੱਚ ਸਭ ਜਾਤਾਂ, ਧਰਮਾਂ ਤੇ ਬਰਾਦਰੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਇਕ ਪੰਗਤ ਵਿੱਚ ਰਲਮਿਲ ਕੇ ਬਹਿਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਣ। ਇਹ ਢੰਗ ਚੋਖਾ ਸਫਲ ਹੋਇਆ ਪਰ ਓਦੋਂ ਕਈ ਭਰਮੀ ਵਹਿਮੀ ਬੰਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਆ ਬਹਿੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਠੰਢ ਪਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਉਹ ਲੰਗਰ ਵਿੱਚੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਨਹੀਂ ਸਨ ਛਕਦੇ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਮੰਨਣੋਂ ਮਨਾਉਣੋਂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਹਟੇ।

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਬੀਮਾਰੀ ਦਾ ਹੋਰ ਵੀ ਅਸਰਦਾਰ ਦਾਰੂ ਕੱਢਿਆ। ਆਪ ਨੇ ਹੁਕਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ

੧ (ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੱਤਰੀ, ਵੈਸ਼, ਸੂਦਰ) ਚਾਰੇ ਜਾਤਾਂ । ੨ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਰਚੀ ਹੋਈ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਬੀਰਜ ਦੀ ਬੂੰਦ । ੩ ਪੈਦਾਇਸ਼, ਉਤਪਤੀ । ੪ ਘੁਮਿਆਰ । ੫ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਬੱਧਾ ਹੋਇਆ । ੬ ਮਿਲੇ । ੭ ਭੈਰਉ ਮਹਲਾ ੩, ਪੰਨਾ ੧੧੨੭ ।

ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਸਾਡੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਵੇ, ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਗਤ ਵਿੱਚ ਬਹਿ ਕੇ ਲੰਗਰੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕੇ। ਇਸ ਹੁਕਮ ਉਪਰ ਕਰੜਾਈ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਸਭ ਜਾਤਾਂ, ਬਰਾਦਰੀਆਂ, ਮੱਤਾਂ ਤੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਇੱਕੋ ਪੰਗਤ ਵਿੱਚ ਬਹਿ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਣਾ ਪੈਂਦਾ, ਨਹੀਂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾ ਹੁੰਦੇ।

ਇਹ ਨੇਮ ਨਿੱਕੇ ਵੱਡੇ ਸਭ ਵਾਸਤੇ ਸੀ। ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਛੋਟ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ। ਏਥੋਂ ਤੀਕ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ, ਅਕਬਰ ਨੂੰ ਵੀ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣਾ ਪਿਆ। ਗੋਂਦਵਾਲ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਲਾਹੌਰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ 'ਤੇ ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰ (ਸੰਮਤ ੧੬੨੨ ਵਿੱਚ) ਅਕਬਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਿੱਲੀਓਂ ਲਾਹੌਰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਗੋਂਦਵਾਲ ਆਇਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਬਾਬੇ-ਬਾਬਰ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਹੁਮਾਯੂੰ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਵਰ ਤੇ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਗੋਂਦਵਾਲ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਚਾਹੇ। ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹੋ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਗਤ ਵਿੱਚ ਬਹਿ ਕੇ ਲੰਗਰੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕੋ, ਫੇਰ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਣਗੇ। ਉਸ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਫੇਰ ਉਹ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਸਕਿਆ।

ਅਕਬਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਕੇ ਤੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਬੜਾ ਨਿਹਾਲ ਹੋਇਆ। ਲੰਗਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ, ਉਸ ਨੇ ਲੰਗਰ ਲਈ ਜਾਗੀਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀ ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ-ਕਮਾਈ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਚੱਲੇ ਤਾਂ ਹੀ ਠੀਕ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਗੀਰ ਲੈਣੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਨਾਂਹ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਕਬਰ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵੀ ਉਚਿਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰੀਪੁਰ ਦੇ ਰਾਜੇ ਅਤੇ ਰਾਣੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਆਮ

ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪੰਗਤ ਵਿੱਚ ਬਹਿ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਿਆ ਅਤੇ ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ।

(ਅ) ਜਾਤ-ਪਾਤ ਤੋੜ ਕੇ ਵਿਆਹ— ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੇ ਭਰਮਾਂ ਤੋਂ ਤੁਰੀ ਵਰਤੋਂ-ਵਿਹਾਰ ਦਾ ਇਕ ਅੰਗ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਖਾਸ-ਖਾਸ ਜਾਤਾਂ ਬਰਾਦਰੀਆਂ ਖਾਸ-ਖਾਸ ਜਾਤ ਵਿੱਚ ਤੇ ਖਾਸ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਹੱਦ-ਬੰਦੀ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ ਹੀ ਆਪੋ ਵਿੱਚ ਵਿਆਹ ਨਾਤੇ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਸਾਕ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਨਕੀਆਂ, ਦਾਦਕੀਆਂ ਗੋਤਾਂ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਖਾਸ ਘੇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸਾਕ ਨਾਤਾ ਕਰਨ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮਾਜਕ ਬੰਧਨਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਲਈ ਜਤਨ ਕੀਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਈ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਤੇ ਗੋਤ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਸਭ ਖਿਆਲ ਤਿਆਗ ਕੇ ਕਰਾਏ। ਦੋ ਮਿਸਾਲਾਂ ਏਥੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਾਂ।

ਪ੍ਰੇਮੇ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਕੁਸ਼ਟੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਆਇਆ। ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਮਿਹਰ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਰਾਜੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵੇਖੋ ਇਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਮੁਰਾਰੀ ਜਿਹਾ ਸੁੰਦਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਮੁਰਾਰੀ ਪਿਆ। ਉਹ ਗੁਰ-ਸੰਗਤ ਦੀ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਤੇ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਕ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, 'ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਦੇਵੇ।' ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਸ਼ੀਹੋਂ ਉਪਲ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ 'ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਮੇਰੀ ਬੇਟੀ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ।' ਸੋ, ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਾਤ ਗੋਤ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਪੁੱਛ-ਪੜਤਾਲ ਨਾ ਕੀਤੀ।

ਭਾਈ ਸੱਚਨ-ਸੱਚ ਦਾ ਵਿਆਹ ਵੀ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੇ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੇ ਬੰਧਨ ਤੋੜ ਕੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਏਥੇ ਹੀ ਬੱਸ ਨਹੀਂ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਬੀਬੀ ਦਾਨੀ ਦਾ

ਵਿਆਹ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਾ ਜੀ ਨਾਮੇ ਸਧਾਰਨ ਸਿੱਖ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ ਲਈ ਘੁੰਡਣੀਆਂ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਯਤੀਮ ਗੱਭਰੂ, ਸ੍ਰੀ ਜੇਠਾ ਜੀ ਨੂੰ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਸੰਬੰਧੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਚੁਣਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪ ਨੇ ਸਮਾਜ-ਸੁਧਾਰ ਦੀ ਅਸਚਰਜ ਮਿਸਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ।

੪) ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਤੁਰੀ ਆ ਰਹੀ ਸਤੀ ਦੀ ਰਸਮ ਬੰਦ ਕਰਨ ਵੱਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਰਸਮ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਰ ਗਏ ਪਤੀ ਦੀ ਚਿਖਾ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਜੀਉਂਦੀ ਨੂੰ ਸੜਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਰਸਮ ਨੂੰ ਨਿੰਦਿਆ ਅਤੇ ਵਰਜਿਆ। ਆਪ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ :

ਸਤੀਆ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਨਿ ਜੋ ਮੜਿਆ ਲਗਿ ਜਲੀਨ੍ਹਿ ॥
ਨਾਨਕ ਸਤੀਆ ਜਾਣੀਅਨਿ ਜਿ ਬਿਰਹੇ ਚੋਟ ਮਰੀਨ੍ਹਿ ॥...
ਭੀ ਸੋ ਸਤੀਆ ਜਾਣੀਅਨਿ ਸੀਲ ਸੰਤੋਖਿ ਰਹੀਨ੍ਹਿ ॥
ਸੇਵਨਿ ਸਾਈ ਆਪਣਾ ਨਿਤ ਉਠਿ ਸੰਮ੍ਰਾਲੀਨ੍ਹਿ ॥^੧

ਅਰਥਾਤ ਸਤੀਆਂ ਉਹ ਨਹੀਂ ਅਖਵਾ ਸਕਦੀਆਂ ਜੋ ਮੁਰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਮੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬਹਿ ਕੇ ਸੜ ਮਰਨ। ਅਸਲੀ ਸਤੀਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਹਨ ਜੋ ਪਤੀ-ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਸਦਮੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦੇਣ। ਉਹ ਵੀ ਸਤੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਪਤੀ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਮਗਰੋਂ ਆਪਣਾ ਚਾਲ-ਚਲਨ ਉੱਚਾ ਸੁੱਚਾ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣ।

੫) ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸਤਰੀ-ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਪਏ ਅਯੋਗ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁਡਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਚਿਆਂ ਚੁੱਕਣ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਮਾਣ ਵਾਲੀ ਪਦਵੀ ਦੇਣ ਦੇ ਜਤਨ ਕੀਤੇ। ਆਪ ਨੇ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਪਰਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਘੁੰਡ ਕੱਢਣ ਦੇ ਰਿਵਾਜ ਨੂੰ ਵੀ ਦੂਰ
੧ ਵਾਰ ਸੂਰੀ ਮਹਲਾ ੩, ਪੰਨਾ ੭੮੭।

ਕੀਤਾ। ਸਭ ਮਾਈਆਂ ਬੀਬੀਆਂ, ਖੁਲ੍ਹੇ ਮੂੰਹ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਸਨ, ਲੰਗਰ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਪੰਗਤ ਵਿੱਚ ਬਹਿ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਦੀਆਂ ਸਨ। ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਈਆਂ ਰਾਜਾ ਹਰੀ ਪੁਰ ਦੀਆਂ ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਘੁੰਡ ਕੱਢਣਾ ਅਤੇ ਪਰਦਾ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੁਕਮ ਮੰਨਿਆ।

੬) ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਬੰਦੇ ਦੀ ਮੌਤ ਮਗਰੋਂ ਕਈ ਭੈੜੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਆਪ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਮਿਰਤਕ ਸੰਸਕਾਰ ਬਾਰੇ ਗੁਰ-ਮਰਯਾਦਾ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ।

ਗੱਲ ਕੀ, ਜਿੰਨੀਆਂ ਵੀ ਬੁਰਾਈਆਂ ਤੇ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਸਨ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਥਾਂ ਚੰਗੇਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਤੋਰੀ।

★ ★ ★

ਕਾਂਡ ੫

ਉਪਦੇਸ਼, ਉਪਕਾਰ, ਪ੍ਰਚਾਰ, ਸੱਚ-ਖੰਡ ਵਾਪਸੀ

ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਖਿਮਾਂ— ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਸਹਿਨਸ਼ੀਲਤਾ ਦੇ ਪੁੰਜ ਸਨ। ਆਪ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਅਗਲੇ ਦੀਆਂ ਭੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਮਾਫ ਕਰੋ, ਬਦਲੇ ਦਾ ਖਿਆਲ ਵੀ ਨਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਬੁਰੇ ਦਾ ਵੀ ਭਲਾ ਕਰੋ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸਿਖਿਆ ਨੂੰ ਕਮਾਉਣ ਦੇ ਚੋਖੇ ਤੇ ਕਰੜੀ ਪਰੀਖਿਆ ਭਰੇ ਮੌਕੇ ਮਿਲੇ।

ਗੋਂਦਵਾਲ ਨੂੰ ਵੱਧਦਾ-ਫੁੱਲਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਓਥੇ ਕੁਝ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵੀ ਆ ਵੱਸੇ ਸਨ। ਉਹ ਬੜੇ ਹੰਕਾਰੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜ ਸਾਡਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਭ ਸਾਡੇ ਅਧੀਨ ਤੇ ਸਾਡੀ ਪਰਜਾ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਉਪਰ ਰੁਹਬ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹਿਆ ਪਰ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਭੈ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਈਨ ਨਾ ਮੰਨਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਚਿੜ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖਾਇਆ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰੋ।

ਇਸ ਚੁੱਕ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੁੰਡੇ ਪਾਣੀ ਭਰ ਕੇ ਲਿਆ ਰਹੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਘੜੇ ਵੱਟੇ ਮਾਰ ਕੇ ਭੰਨ ਦਿਆ ਕਰਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸੀ, ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮਸ਼ਕਾਂ ਬਣਾ ਲਵੋ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੋਖੀ ਮਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਤੀਰ ਮਾਰ-ਮਾਰ ਕੇ ਵਿੰਨ੍ਹਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਿੱਤਲ ਦੀਆਂ ਗਾਗਰਾਂ ਵਰਤਣ ਲੱਗ ਪਵੇ। ਪਰ ਉਹ ਫੇਰ ਵੀ ਨਾ ਟਲੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫੇਰ ਵੀ ਇਹੋ ਹੀ ਕਿਹਾ, 'ਗੁਰਸਿੱਖ ਬੁਰੇ ਦਾ ਵੀ ਭਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਬਦਲਾ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ। ਨਿਰਵੈਰਾਂ ਨਾਲ ਵੈਰ ਕਮਾਉਣ ਵਾਲੇ ਆਪਣਾ ਕੀਤਾ ਆਪੋ

ਪਾਉਣਗੇ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਤਦੇ ਹਨ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਸੁਭਾਅ ਨਾ ਛੱਡੋ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਭਲੀ ਕਰੇਗਾ।'

ਬਾਉਲੀ ਸਾਹਿਬ— ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਪੱਤਣ ਦਾ ਨਗਰ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਪੱਤਣ ਵੀ ਸੀ ਸ਼ਾਹੀ ਸੜਕ ਦਾ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਲਾਂਘਾ ਬਹੁਤ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸੰਗਤ ਵੀ ਇਥੇ ਕਾਫੀ ਜੁੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਲੰਗਰ ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤਰ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਸੀ ਉਥੋਂ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਦੀਨ ਧਰਮ ਜਾਂ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਪੁੱਛੇ ਬਿਨਾਂ ਖਾਣ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਚੋਖਾ ਤੇ ਰੱਜਵਾਂ ਭੋਜਨ ਮਿਲਦਾ ਸੀ ਪਰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਥੁੜ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਬਾਉਲੀ ਲਾਈ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਦਾ ਜਲ ਅਟੱਟ ਹੋਵੇ ਹਰਟ ਵੀ ਚੱਲਣ, ਮਨੁੱਖਾ ਨੂੰ ਵੀ ਤੇ ਮਾਲ-ਡੰਗਰ ਨੂੰ ਵੀ ਪਾਣੀ ਮਿਲੇ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਵੀ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੋ ਸਕੇ ਅਤੇ ਜੋ ਭਜਨ-ਬੰਦਗੀ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਬਣ ਸਕੇ।

ਇਸ ਆਸ਼ੇ ਨਾਲ ਆਪ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੬੧੬ ਵਿੱਚ ਬਾਉਲੀ ਲਵਾਉਣੀ ਅਰੰਭੀ। ਪਹਿਲਾ ਟੱਕ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਲਵਾਇਆ। ਇਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵੀ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਦਿਹਾੜੀਦਾਰ ਰਾਜ ਮਿਸਤਰੀ ਵੀ। ਸ੍ਰੀ ਜੇਠਾ ਜੀ (ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ) ਨਾ ਕੇਵਲ ਟੋਕਰੀ ਹੀ ਢੋਂਦੇ ਸਗੋਂ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟੋਕਰੀ ਢੋਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਲਾਹੌਰੋਂ ਆਏ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮਿਹਣੇ ਮਾਰੇ ਪਰ ਆਪ ਗੁਰ-ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਮਗਨ ਹੋ ਕੇ ਲੱਗੇ ਰਹੇ।

ਇਹ ਬਾਉਲੀ ਸੰਮਤ ੧੬੨੧ ਵਿੱਚ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਈ। ਇਸ ਦੀਆਂ ੮੪ ਪੌੜੀਆਂ ਹਨ।

ਈਰਖਾਲੂਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ— ਅੱਗੇ ਦੱਸ ਆਏ ਹਾਂ

ਕਿ ਗੋਂਦੇ ਮਰਵਾਹੇ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਮੰਨ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਗੋਂਦਵਾਲ ਵਸਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਲਈ ਮਕਾਨ ਵੀ ਪਵਾ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਉਹ ਮਰ ਗਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਪੁੱਤ ਹੰਕਾਰੀ ਤੇ ਥੋੜ੍ਹ-ਮਤਾ ਸੀ। ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ—ਪੰਡਤਾਂ, ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ, ਜੋਗੀਆਂ, ਸਾਧੂਆਂ, ਸ਼ੇਖਾਂ ਆਦਿ— ਦੀ ਚੁੱਕ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਆਡਾ ਲਾ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਾਕਮ ਅੱਗੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਿਓ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਇਕ ਸਾਧੂ ਵਸਾਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਸਾਡੀਆਂ ਭੇਡਾਂ ਦੱਬੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਬਾਗ ਵਾਲੀ ਭੋਂ ਉਪਰ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਕੇ ਮੱਲੇ-ਮੱਲੀ ਬਾਉਲੀ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਬੇ-ਦਖਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਹਾਕਮ ਨੇ ਪੁੱਛ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ। ਮੌਕਿਆ ਵੀ ਆ ਕੇ ਵੇਖਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਮਰਵਾਹੇ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਮਰਵਾਹੇ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਪਾਸ ਜਾ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਪੁੱਛ-ਪੜਤਾਲ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਝਾੜ ਪਾਈ। ਉਸ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਧੱਕੇ ਮਾਰ ਕੇ ਕੱਢ ਦੇਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਜੋ ਦੁਰਗਤੀ ਮਰਵਾਹੇ ਦੀ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ, ਨੱਗਰ ਵਿੱਚ, ਸਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਤੇ ਪਰਵਾਰ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਉਹ ਮਗਰੋਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਕ ਸਲੋਕ ਵਿੱਚ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਸਲੋਕ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਤੁਕਾਂ ਇਹ ਹਨ :

ਪਰਾਈ ਜੋ ਨਿੰਦਾ ਚੁਗਲੀ ਨੇ ਵੇਮੁਖੁ ਕਰਿ ਕੈ ਭੇਜਿਆ

ਓਥੈ ਭੀ ਮੁਹੁ ਕਾਲਾ ਦੁਹਾ ਵੇਮੁਖਾ ਦਾ ਕਰਾਇਆ ॥

ਤਤ੍ਰੰ ਸੁਣਿਆ ਸਭਤੁ ਜਗਤ ਵਿਚਿ ਭਾਈ

੧ ਝਟ, ਤੁਰੰਤ ।

ਵੇਮੁਖੁ ਸਣੈ ਨਫਰੈ ਪਉਲੀ^੧ ਪਉਦੀ ਫਾਵਾ^੨ ਹੋਇ ਕੈ
ਉਠਿ ਘਰਿ ਆਇਆ ॥

ਅਗੈ ਸੰਗਤੀ ਕੁੜਮੀ ਵੇਮੁਖੁ ਰਲਣਾ ਨ ਮਿਲੈ

ਤਾ ਵਹੁਟੀ ਭਤੀਜੀ ਫਿਰਿ ਆਣਿ ਘਰਿ ਪਾਇਆ ॥^੩

ਵੈਸਾਖੀ ਦਾ ਮੇਲਾ— ਬਾਉਲੀ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਮਗਰੋਂ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ, ਭਾਈ ਪਾਰੇ ਪਰਮ ਹੰਸ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਮੰਨ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗੋਂਦਵਾਲ ਵਿੱਚ ਵੈਸਾਖੀ ਦਾ ਜੋੜ-ਮੇਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਇਤਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਜਾਂ ਸੱਦੇ ਭੇਜੇ ਗਏ। ਵੈਸਾਖੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਮੇਲਾ ਸੰਮਤ ੧੬੨੪ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ। ਸੰਗਤਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਆਈਆਂ। ਸਭ ਵਾਸਤੇ ਰਿਹਾਇਸ਼, ਇਸ਼ਨਾਨ, ਪਾਣੀ ਤੇ ਲੰਗਰ ਦਾ ਸੋਹਣਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। (ਮਗਰੋਂ ਵੈਸਾਖੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕੌਮੀ ਤਿਉਹਾਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦੇ ਓਥੇ ਵੈਸਾਖੀ ਦਾ ਜੋੜ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਵੈਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸੰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਸਾਜਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੈਸਾਖੀ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਹਾੜਾ ਬਣ ਗਿਆ।)

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ— ਅੱਗੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਜਿਥੇ ਵੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਸਾਜਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਓਥੇ ਹੀ ਮੁਖੀ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੌਂਪ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਭੀ ਕਈ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ 'ਤੇ ਲਾਇਆ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨੂੰ ਜਥੇਬੰਦ ਕਰ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਪੱਕਾ ਪ੍ਰਬੰਧ

੧ ਛਿੱਤਰ । ੨ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ । ੩ ਵਾਰ ਗਉੜੀ, ਪੰਨਾ ੩੦੬ ।

